

HAASTE

Pirkko Lahti haastateltavana
kriminaalipolitiikasta **s.4**

Lähestymiskiellon käyttö **s.17**

Sopimushoidosta tulossa uusi
seuraamusmuoto **s.25**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Parisuhdeväkivalta ei ole yksityisasia **s.7**

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA Keskustelu kriminaalipoliitiikan perustasta tarpeen Riikka Kostainen

Haasteltavana on Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja **Pirkko Lahti**. Hän pitää suurena haasteena ihmisten turvallisuusmielikuvan hallintaa.

7 Perheväkivalta ei ole yksityisasi Riikka Kostainen

Espossa perheväkivaltaan puututaan entistä tiukemmin. Siitä nostetaan pääsääntöisesti syyte, vaikka asianomistaja pyytäisikin syytteestä luopumista. Tekijälle tarjotaan mahdollisuutta osallistua väkivallan katkaisuojelmaan.

9 Sovittelu on yksi keino perheväkivaltajutuissa Riikka Kostainen

Perheväkivallan rikossovittelu onnistuu sovittelija **Matti Kartusen** mukaan yleensä aika hyvin, koska vapaaehtoisesti siihen tulevien motivaatio selvittää asiansa on hyvä. Sovittelun mahdollisuudet ovat silti aina rajalliset.

12 Kotikeikka saisi jäädä ainoaksi Matti Pajala

Poliisi on yleensä ensimmäinen viranomainen, joka kohtaa perheväkivaltilanteen. Mm. Oulun läänissä on kehitetty poliisin työtapoja ja panostettu erityisesti lastensuojeluun.

14 Tutkimusmetodi vaikuttaa parisuhdeväkivallan kuvaan Jukka-Pekka Takala

Parisuhdeväkivallasta esitetään ristiriitaisia kuvia. Tavallisimman kuvan mukaan se on melko yleistä, pitkäaikaista, pahenevaa ja lähes aina miehen naiseen kohdistamaa. Joskus julkisuutta saavan toisen kuvan mukaan se on vieläkin yleisempää, mutta naisten tekemä väkivalta on yhtä yleistä.

17 Lähestymiskiellon käyttö Eeva-Liisa Hirvonen

Lähestymiskiellon hakijoista 87 prosenttia on naisia ja kieltoon haetuista miehiä 90 prosenttia. Sukupuolijakauma vahvistaa, että lähestymiskielltoa hakevat pääasiassa naiset väkivaltaista miestä vastaan.

19 Perheen sisäistä lähestymiskielltoa valmistellaan Mari Aalto

Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa lähestymiskiellon täydentämistä ns. perheen sisäisellä lähestymiskiellolla. Se voitaisiin määrätä myös kiellolla suojattavan ja kieltoon määrättävän henkilön asuessa samassa asunnossa.

21 Naiskauppa ja Suomi Matti Lehti

Tietämys ulkomaalaisten Suomessa harjoittamasta prostituutiosta, erityisesti siihen liittyvästä paritustoiminnasta on edelleen vähäistä. Tämä johtuu paitsi seurannan niukoista resursseista myös nykyinsäädännön aukoista ja prostituutiorikollisuuden ominaispiirteistä.

24 Keinoja naiskaupan torjumiseksi pohdittiin Natalia Ollus

Lappeenrannassa järjestetyssä seminaarissa pohdittiin viranomaisten rooleja ja valmiuksia toimia naiskaupaa vastaan.

25 Sopimushoidon ongelma-kohtia Kari Vanhala

Sopimushoidon toteutukseen liittyy monia ongelmallisia kysymyksiä, jotka on ratkaistava, ennen kuin kokeilu voidaan onnistuneesti toteuttaa.

28 Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta Petri Jääskeläinen

Huumausaineen käyttörikostyöryhmän sekä valtakunnan syyttäjän ja poliisijohdon alustavissa soveltamisohjeissa on kiinnitetty erityistä huomiota alle 18-vuotiaisiin ja huumeriippuvaisiin ongelmakäyttäjiiin.

30 KRIMINOLOGIA Vieläkö anomiateorialla on käyttöä? Matti Laine

Jonkin rikoslajin määrät voivat vaihdella huomattavastikin joko koko maassa tai paikallisesti. Voidaanko tätä vaihtelua selittää?

32 KESKUSTELUA Raiskausrikosten käsittely Isossa-Britanniassa ja Suomessa Päivi Honkatukia & Heini Kainulainen

Britanniassa naiseen kohdistuva väkivalta on ollut julkisen keskustelun ja tutkimusten kohteena jo kauan. Mitä opittavaa meillä voisi olla Britannian kokemuksista?

34 MUUALLA Väkivaltatyötä EU:ssa Leena Ruusuvoori & Eija Kyllönen

Naisiin kohdistuvan väkivallan on todettu olevan yleistä myös EU:n jäsenvaltioissa ja monentyyppistä ehkäisytyötä kehitetään parhaillaan.

36 AJASSA

39 LAINSÄÄDÄNTÖ

HAASTE

ASIAN TUNTEVASTI
RIKOKSENTORJUNNASTA
JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Risto Jaakkola
puh. (09) 1606 7853

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Käyntiosoite

Uudenmaankatu 37, Helsinki

Postiosoite

PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste
Lehteen tarkoitetut kirjoitukset
tulee osoittaa toimitukseen
mieluiten sähköisessä muodossa.

Toimitusneuvosto

Ari-Matti Nuutila (pj.)
Turun yliopisto

Hannu Takala (varapj.)
Rikoksentorjuntaneuvosto

Tapio Huttunen
Helsingin poliisilaitos

Aulikki Kananoja
Helsingin sosiaalivirasto

Maija-Liisa Kukkonen
Rikosseuraamusvirasto

Kirsti Lahtinen
Tampereen kaupunki

Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Ulla Mohell
Oikeusministeriö

Jarmo Rautakoski
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Ulkoasu

Eerikki Soininen

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Anne-Li Engstrom / Gorilla

Tilauhintaa

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteen- muutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

2. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

Vaarallisia suhteita

Fyysisen hyvinvointimme kannalta vaarallisimpia ovat läheiset ihmiset. Luonnollisesti, sillä kun tekee toiselle väkivaltaa, on oltava suunnilleen käsivarren etäisyydellä, ja mitä tiiviimmin pidetään yhteyttä, sitä useammin voi syntyä myös erimielisyyksiä, joita ratkotaan nyrkillä tai puukolla.

Janne Kivivuori tutki vuoden 1998 henkirikokset ja huomasi, että yleisin tekijän ja uhrin suhde on kaveroisuus, "joka usein merkitsi saman ryppöseuran jäsenyyttä". Toisena tulivat parisuhteet, jollaisessa oli elänyt ja kuollut joka neljäs surmattu. Henkirikoksen yrityksissä parisuhteiden osuus oli selvästi pienempi, sillä monesti naiset eivät ilmoita poliisille miehensä vakavastakaavaan väkivaltaisuudesta.

Vaikka tietäkin lähisuhteiden vaarat, pakostakin yllätty, kun tästä lehdestä lukee perheväkivallan yleisyydestä. Haastattelututkimusten mukaan esimerkiksi vuonna 1997 perheväkivaltatapauksia oli 70 000, ja niissä sai vammoja 15 000 henkilöä.

Nollatoleranssi kriminaalipoliittisena doktriinina tarkoittaa nopeaa puuttamista kaikkiin lainrikkomuksiin. Se on siistynyt katuja, vaikka joskus on epäilty, että muutos on näennäinen ja ainakin osa rikoksista on siirtynyt läpinäkymättömiin sisätiloihin. Tästä mainitsi Jukka Savolainen Haasteen numerossa 3-4/2001. Niin väitetään tapahtuneen myös Ruotsissa, kun seksipalvelujen ostaminen kriminalisoitiin.

Parisuhdeväkivaltaa on aina harjoitettu kotioiloissa ja yleensä uhrin ovat olleet siitä hiljaa. Mutta näin ei saisi olla. Eräänlaista nollatoleranssia merkitseekin Espoon syyttäjän ja Oulun poliisin uusi linjaus, että pääsääntöisesti tekijät pannaan rikosoikeudelliseen vastuuseen muun näytön perusteella silloinkin, kun uhrin eivät sitä halua. Näin naiset ikään kuin vapautuvat rikkomasta sitä solidaarisuuden velvollisuutta, jota heiltä odotetaan saman perheen jäsenenä miestänsä kohtaan, ja joka vaientaa heidät.

Samalla linjalla on lakihanke, että lähestymiskiellon käyttö tulisi mahdolliseksi myös yhteisessä osoitteessa asuvien henkilöiden välille. Toisenlaisiakin pyrkiä on. Vantaalla on saatu hyviä tuloksia perheväkivallan sovittelussa.

Risto Jaakkola

Keskustelu kriminaalipolitiikan perustasta tarpeen

Pirkko Lahti toivoisi kriminaalipolitiikan keskustelua ihmiskäsityksen muotoutumisesta, ihmisten oikeuksista ja velvollisuuksista, etiikasta ja moraalista. Suurena haasteena hän pitää ihmisten turvallisuusmielikuvan hallintaa. Tässä Suomen Mielenterveysseurakin voisi olla voimakkaammin mukana.

Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja Pirkko Lahti sanoo odottavansa paljon oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta ja sen linjanvedoilta.

– Odotan keskustelua siitä, mitä kaikkea kriminaalipolitiikka on. Tässä ajassa on runsaasti haasteita eettiseen keskusteluun. Kriminaalipoliittinen keskustelu voisi lähteä hyvinkin mustavalkoisesti etsien yhteiskunnallista kehitystä heijastavaa oikean ja väärän tasoa.

Lahti haluaisi saada ihmiset mukaan eettiseen keskusteluun henkilökohtaisella

tasolla; ei niin, että asiat tapahtuvat aina jollekin muulle, jossain muualla. Hänestä ihmiset pitäisi saada kertomaan, mitä he kokevat oikeaksi ja/tai vääräksi. Tätä kautta löytyy oikean ja väärän yhteinen pohja ja sopimus asioista.

Lahden mukaan 2000-luku tulee keskustelemaan siitä, mikä on aito sopimus – syntyy lisää ammatillaisia, jotka selvittävät erilaisia konfliktitilanteita, sotatilanteita, työyhteisökonflikteja, lasten huostaanottoja ja avioristiriitoja. He ovat rauhanrakentajia. Esimerkeissä kysymys on sopimusten rikkomisesta ja/

tai pitämisestä. Tämä on kriminaalipoliittista linjausta.

– Toivoisin kriminaalipolitiikkaan keskustelua myös siitä, mihin filosofisen ajatteluun suomalainen lainsäädäntö perustuu. Tietenkin se nojaa YK:n ihmisoikeuksien julistukseen ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussääntöihin. Entä pohjaako se esimerkiksi kristinuskoon? Pohdin tätä mm. Jolon saaren panttivankikriisin yhteydessä, koska Filippiineillä osassa rikoksista tuomitaan koraanin ja osassa maallisten sääntöjen pohjalta. Mitä on tässä tilanteessa yhdenvertaisuus, Lahti kysyy.

– Itse lähtisin myös keskustelemaan perustuslaista. Siinä todetaan iso joukko oikeuksia: oikeus asuntoon, työhön, terveydenhuoltoon, koulutukseen jne. Vain oikeuksista puhuminen ei kuitenkaan riitä. Velvollisuudet ovat yhtä lailla sitovia. Miten nämä mielletään – entä säädetään?

VAPAAEHTOISTOIMINNAN ROOLI

Kriminaalipoliittista valtaa on päättäjillä, Pirkko Lahti arvioi.

– He eivät kuitenkaan aina ota sitä sellaisenaan. Annetuna valtaa on substanssinisteriöillä ja keskusteluval-

Pirkko Lahti kaipaa kriminaalipolitiikan projektiviidakkoon kokonaisnäkökulmaa.

taa kaikilla, etenkin tietyillä instituutioilla kuten kirkko, ammattiyhdistysliike ja tutkijat.

Suomalainen yhteiskunta ei ole juuri synnyttänyt vapaaehtoisjärjestöjä kriminaalipolitiikan sektorille. Julkisoikeudellinen kriminaalihuoltoyhdistys toimi viime vuoteen asti. Vankien yhdistys KRIM toimi 1970-luvulla aktiivisesti. Sitten se lopahti ja on nyt aktivoitunut uudelleen. Silta-Valmennus yhdistys toimii. Sektoria sivuavia ovat esimerkiksi päihdepuolen järjestöt, SPR, Suomen Mielen-terveysseura ja jotkut sosiaalipuolen järjestöt.

Lahden mukaan kriminaalipolitiikalla ei ole oikein imua vapaaehtoistyössä Suomessa, vaikka vaikuttajajärjestöä tarvittaisiin. Kriminaalihuollon tukisäätiö perustettiin viime vuonna. Alkuvaiheessa se on ollut lähinnä omaisuudenhoito-yhtiö. Hänestä säätiöstä voi parhaimmillaan tulla vaikuttaja, mutta sen tämän

hetkinen visio vie sitä aika lailla käytännön toimijaksi.

– Toisaalta on vahva uskomus siihen, että tutkimuksen pitäisi olla keskustelun ohjaaja eli voisi kysyä, miten yliopistot ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ohjaavat keskustelua. Kaipaankin 1970-luvun kriminaalipoliittisten koulutuspäivien ja DEMLAN kulta-aikaa – foorumeita, joissa saisi kokonaiskuvan siitä, missä mennään tällä hetkellä.

KRIMINAALIPOLITIIKAS- SA PROJEKTIVIIDAKKO

Pirkko Lahti on toiminut kriminaalipolitiikassa vuosikymmeniä, ensin virkamiehenä ja sittemmin vähän sivussa luottamustehtävissä. Kriminaalipolitiikan muutosta tänä aikana hän kuvaa ottamalla analogian koulumaailmasta.

– Kerran laskin, että koulussa on kaksikymmentäviisi erilaista oppia. Siellä opetaan rauhaan, kansainväli-

syyteen, perhekasvatukseen, seksiin jne. Minusta tuntuu, että vastaavasti kriminaalipolitiikassa on meneillään oppien aalto, tosin ei oppeina vaan projekteina. Projekti alkaa ja loppuu ja harvoin luo isoja muutoksia. Myös organisaatio ja työyhteisö pirstoutuvat projektien kautta, koska ihmisillä on eripituisia ja -tyyppisiä työsuhteita, Lahti sanoo.

– Organisaatiosta muodostuu projektien viidakko, jossa tarvitaan hyvä opas, polunäyttävä – sellainen, joka tietää mihin mennään ja joka löytää ulos viidakosta ja osaa sijoittaa irtoprojektit polun varteen niin, että ne toimivat. Välillä tuntuu, että polun alkuja on liikaa eivätkä ne vie perille. Metsästäisin kokonaisnäkökulmaa. Näkemykseni tosin saattaa osin tulla siitä, etten ole enää sisällä kriminaalipolitiikassa riittävästi.

Lahden mukaan yhteiskunta rakentuu usein niin,

että se vaatii tietä ja opasta. Hän toivoo kuitenkin, että kriminaalipolitiikan vaikkapa kolmen, korkeintaan viiden, linjanvetäjän erilaisia ajatuskuluja peilattaisiin julkisesti ja haettaisiin niiden väliltä kompromissia.

– Kriminaalipolitiikan linjauksissa voisi olla mukana myös jonkinlainen "kotihullu", kyseenalaistaja, joka tekisi tarpeelliset peruskysymykset. Näen, että kaikissa vankeinhoitoa ja rikosentorjuntaa koskevissa asioissa täytyy kuitenkin olla selkeää peruslinja ja vähän liikkumahakua.

MITEN TURVALLISUUS KÄSITETÄÄN

Pirkko Lahti kysyy, että kun kymmenessä isossa kunnassa tehdään valtaosa rikoksista, niin minkä kokoinen on kunta, jossa rikokset voidaan torjua ja mitä se vaatii kunnalta ja sen asukkailta.

STM:n kyselyn mukaan kansalaiset haluavat Suomessa korjauksia erityisesti terveyteen ja turvallisuuteen. Turvallisuusohjelmia ei Lahden mielestä pidä jättää poliisin vastuulle, niin kuin joissakin kunnissa on tehty, vaan katsoa kokonaisvaltaisemmin terveydenhoitoa, työllisyyttä, asumista, ympäristösuunnittelua – kunnan eri sektoreita ja niiden yhteyksiä rikosentorjuntaan. Hänen järjestökokemuksensa pohjalta noin 30 000 asukkaan kunta on toimiva yhteistyökumppani.

– Kun puhutaan turvallisuudesta kuntatasolla, sillä yleensä ymmärretään fyysistä turvallisuutta. Toivoisin keskustelua myös siitä, miten syntyy ihmisten mielikuva, että "Jakomäki on tylsä" tai "ettei Pasilassa voi asua". Kuka turvallisuusmie-

Rikoksen uhrilta pitäisi esimerkiksi kysyä, mikä on hänen mielestään se hetki tai tapa, jolla rikos on kuitattu, Pirkko Lahti sanoo.

JUSSI NUKARI / LEHTIKUVA

Pirkko Lahti kertoo, että turvattomuus ja rikosten pelko näkyvät Mielenterveysseuran toiminnassa monessa tasossa.

→ likuvaa luo, sitä ruokkii ja miten sen rikkoutumista voidaan estää.

Lahti kertoo Pohjanmaalla tehdystä tutkimuksesta ihmisten mielenterveyteen vaikuttavista asioista. Tutkimuksessa todettiin, että jos ihmiset ovat joskus kokeneet tulleensa kohdelluiksi väärin, he hakevat loppuelämänsä sille hyvitystä, joko tuomioistuimesta tai terapiasta.

– Jos miettii tätä, niin ainakin hoitoajattelun pitäisi löytää uusia metodeja, ehkä kriminaalipoliittisen ajattelunkin. Rikoksen uhrilta pitäisi esimerkiksi kysyä, mikä on hänen mielestään se hetki tai tapa, jolla rikos on kuitattu. Luulen, että tätä kautta voisi löytyä uuden tyyppisiä rikosten seuraamuksia.

Pirkko Lahti olisi kuitenkin varovainen uusien seura-

musten kanssa. Esimerkiksi ehdotetussa "sopimushoitorangeistuksessa" hoito ja rangaistus pitää kuljettaa kahta kanavaa: hoito on hoitoa, rangaistus on rangaistusta.

– Esimerkiksi en voi ymmärtää sitä, että oppilas, joka häiritsee luokassa, pannaan ns. kouluparkkiin, erilliseen luokkaan, jossa häiriköineet oppilaat istuvat katsoimassa videoita. Silloin kun meidät ajettiin luokasta tai jouduimme seisomaan luokan ulkopuolella käytävällä, tunsimme sosiaalista häpeää. Minusta se on oikeudenmukaista.

Lahti tiivistää, että rangaistuksen ideaa ei saa mitätöidä. Kuitenkin ihmisiä tulee hoitaa. Sopimushoitoajattelu on hänestä erittäin hyvää sen takia, että se panee ihmisen

itse miettimään, mihin hän sitoutuu.

RIKOKSENTORJUNNAN HUOMIO ERITYISRYHMIIN

Lahden mielestä rikoksentorjunnassa pitäisi kiinnittää erityistä huomiota tiettyihin erityisryhmiin. Suomessa on noin miljoona vanhusta, jotka helposti pelkäävät. Pelko on tunne. Medialta kaivataan rauhoittelua, vaikuttamista, pelon hallintaa. Lasten turvallisuuteen on hänen mielestään kiinnitetty huomiota. Sen sijaan nuorista puhutaan usein kaksijakoisesti: nuoret nähdään positiivisena voimavarana, uutena tulijana, mutta samalla ihmiset pelkäävät nuorten nostattamaa erilaisuuden kokemusta.

Lahti sanoo sen johtuvan mm. siitä, että heidän neljäviisikymppiset vanhempansa ovat ehtineet saada järjestykseen näkemyksenä poliitikasta, jumalasta, seksistä, viinasta, huumeista ja tupakasta. Sitten heillä on edessään kolmetoistavuotias nuori, joka intää vuoron perään kaikkia näitä käsityksiä vastaan. Niinpä murrosikäisten vanhemmat ovat ahdistuneita. He tuskailevat nuorten kanssa niin paljon, että nuoren kantava hyvä puoli, iloinen energinen nuori usein hukkuu.

– Vanhempien pitäisi tietää nuortensa liikkumakuviot kohtuullisesti. Maalla ns. sosiaalista kontrollia on vieläkin, mutta kaupungeissa sitä ei ole ja siksi perheen sisä-

sen kontrollin pitää olla asetta tiukempi. Meillä on käynyt ihan päinvastoin, Lahti arvostelee.

TURVATTOMUUS NÄKY SEURAN TOIMINNASSA

Pirkko Lahti kertoo, että turvattomuus ja rikosten pelko näkyvät Mielenterveysseuran toiminnassa monessa tasossa.

– Ihmiset pelkäävät, että jos itselle tapahtuu jotain, ei ole ketään, joka auttaa. Näkyvät rikokset tuovat meille jonkin verran tekijäksi ilmoittautuvia. Ihmiset, jotka ovat olleet läheltä piti-tilanteissa tai joille on tapahtunut lähes samanlaista kuin lehdessä on kerrottu, ottavat yhteyttä. Heidän oma asiansa on ehkä jäänyt kesken ja samankaltaisuus käynnistää vahvoja tunteita. Lisäksi dramaattiset rikokset ja niistä lukeminen ahdistaa ihmisiä.

Lahden mukaan kovin paljon ihmiset eivät soita pelkästään siksi, että pelkäävät tapahtuvan jotain pahaa. Perheväkivalta on kuitenkin yksi tällainen syy.

– Kun mielikuva vaarasta iskostuu päälle, tunnetta on vaikea hallita. Tässä Mielenterveysseuran osuus voisi olla voimakkaampi. Voisimme löytää konkreettisia pelonhallintakeinoja ja opettaa niitä ihmisille. Itse asiassa siis luoda turvallisuutta!■

Perheväkivalta ei ole yksityisasia

Espoossa perheväkivaltaan puututaan entistä tiukemmin. Parisuhdeväkivallasta nostetaan pääsääntöisesti syyte, vaikka asianomistaja pyytäisikin siitä luopumista. Syyttämättä jättäminen tulee kysymykseen lähinnä lievissä tapauksissa. Olennaista on myös, että rikoksenteijälle tarjotaan mahdollisuus osallistua väkivallan katkaisuojelmaan.

SOILE KALLIO / LEHTIKUVA

Espoon Lyömätön Linja, poliisi ja syyttäjä painottavat sekä rangaistusta että hoitoa perheväkivaltaan.

Espoon johtava kihlakunnansyyttäjä Heikki Poukka sanoo ajatuksen syntyneen Espoon Lyömättömän Linjan yhteistyöverkostossa.

– Sosiaali- ja terveystieteillä työskentelevät halusivat rikosprosessin antavan viestin, että perheväkivalta on rangaistava teko. Siten heidänkin työllään on paremmat mahdollisuudet onnistua. Luulen yleisen viestin olevan tässä tärkein: perheväkivalta on virallisen syytteen alainen eikä perheen sisäinen asia.

Nimenomaan parisuhdeväkivallassa uhrin asema nähtiin sellaiseksi, että perinteistä sovittelusta luovuttiin kokonaan projektin ajaksi. Sen sijaan poliisi kertoo perheväkivallasta epäillyille Espoon Lyömättömän Linjan toteuttamasta väkivallan katkaisuohjelmasta.

– Katkaisuojelmalle ei kuitenkaan ole annettu juuri merkitystä syyteharkinnassa. Se on koettu pitää erillään, jottei siitä tulisi jonkinlainen uusi seuraamusmuoto, jota

normit eivät kuitenkaan tunneta. Ohjelma on tarkoitettu pääasiassa avun tarjoamiseksi, Poukka kertoo.

VAKAAN TAHDON PYKÄLÄÄ EI KÄYTETÄ

Yksityisellä paikalla tapahtunut pahoinpitely muutettiin virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuonna 1995. Laki-valiokunnan aloitteesta lakiin lisättiin pykälä (RL 21:17), jonka mukaan syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jos asianomistaja omasta

vakaasta tahdostaan sitä pyytää. Edellytyksenä on, että asianomistaja tekee luopumispyyntönsä vapaaehtoisesti ilman minkäänlaista painostusta ja tietää päätöksensä oikeudelliset vaikutukset. Syyte on kuitenkin nostettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Lyömättömän Linjan yhteistyöverkoston piirissä kypsyi vähitellen ajatus, että tätä ns. vakaan tahdon pykälää ei pitäisi soveltaa niin laajasti kuin käytäntö on viime aikoi-

→ na ollut. Heikki Poukka pitää pykälää siirtymäajan säännöksenä, josta luopumiseen aika on jo kypsä. Yleiset perusteet syyttämättä jättämiseen, mm. vähäisyys ja joskus sovittelukin, toimivat näissäkin tapauksissa.

Kokeilun ajan Espoossa viedään käräjille kaikki parisuhdeväkivaltajutut, joissa on selvästi kyse lyömisestä. Poukan mukaan noin 80 prosentin perheväkivaltatapauksista asianomistaja ei halua nostaa syytettä. Näin ollen uusi käytäntö eroaa huomattavasti normaalista, jossa on pyritty kunnioittamaan asianomistajan tahtoa ja viemään eteenpäin vain isoimmat tapaukset.

Poukka kertoo keskittäneensä perheväkivaltatapaukset itselleen ainakin vuodeksi, jotta menettely olisi yhdenmukainen eli vain teko ratkaisee. Hän arvioi myös tuomitsemiskäytännön yhdenmukaistu-

neen, kun ne on keskitetty yhdelle käsittelypäivälle. Lisäksi kun ne käsitellään massana, kriminaalipoliittisenkin näemyksen ymmärtää paremmin. Perheväkivaltaan pystytään suhtautumaan ilmiönä eikä vain yhden perheen sisäisten asioiden ratkaisemisenä.

Kun on ollut kyse vahingoittavasta lyömisestä tai potkimisesta seuraamuksena on useimmiten ollut ehdollinen vankeustuomio. Poukka arvioi, että rangaistuskäytäntö on ehkä ollut vähän tavallista tiukempi, mutta mitään selvää eroa hän ei ole huomannut.

PÄÄTÖS SYYTTÄMISESTÄ EI SAA JÄÄDÄ UHRILLE

Poukka kertoo, että kun käräjille mennään vastoin tahtoa, ongelmana on usein se, että asianomaiset eivät ole yhteistyöhaluisia ja vetoavat oikeutensa olla puhumatta läheisen vahingoksi. Syyttäjä on

silloin muun näytön, esimerkiksi lääkärintodistuksen ja paikalla ensin olleen poliisin, varassa.

Sinänsä asianomistajien yhteydenottoja on tullut yllättävän vähän. – Toisin kuin voisi kuvitella, vain muutama soittaja on uhannut siten, että hän kertoo kaikille tutuille siitä, että juttuja ei saa enää pois ja sitten kukaan ei enää soita poliisille. Kuitenkin Yhdysvalloissa on tutkittu, että kun rikosprosessikoneiston tiedettiin vievän jutun eteenpäin uhrin tahdosta riippumatta, ilmiantojen määrä lisääntyi, Poukka toteaa.

– Kyllä se näin varmaan on: moni ei viitsi ilmiantaa, kun tietää puolison painostavan vetämään juttu pois. Silloin olisi hyvä tietää, ettei tahdolla ole juurikaan merkitystä. Uskon että uhrin kannalta on tärkeää, että seuraamus tulee ilman että hänen täytyy se hoitaa loppuun saakka.

UUDISTUKSIIN TARVETTA

Espoon projekti on herättänyt kiinnostusta ja keskustelua rikosprosessin toiminnasta perheväkivaltajutuissa. Heikki Poukka aikoo tehdä alkusyksystä yhteenvedon tapauksista, uhrin syyttämistahdosta ja seuraamuksista, jonka jälkeen on varsinaisten johtopäätösten aika.

– Tiedän kuitenkin, että jo nyt vakaan tahdon pykälän poistamista valmistellaan ja on jopa mietitty, että parisuhdeväkivaltakäytäntöjen yhdenmukaistaminen olisi ensi vuonna yhtenä laadullisena tavoitteena syyttäjälaitoksessa.

Poukan mielestä pitäisi myös miettiä, voisiko väkivallan katkaisuohtelma olla yksi syyttämättä jättämisperuste. Englannissa, USA:ssa, Kanadassa ja Australiassa katkaisuohtelma on jopa yksi seuraamusmuoto. Annettu ehdol-

Katkaisuohtelmalla kiinni väkivallan kierteeseen

Espeen Lyömättömän Linjan, poliisin ja kihlakunnan syyttäjävirston vuonna 2001 alkaneessa yhteistyökokeilussa perheväkivaltaan puututaan yhteisesti kehitettyjen toimintamallien mukaisesti.

Poliisi kertoo epäillylle kuulustelun yhteydessä Lyömättömän Linjan väkivallan katkaisuohtelmasta. Jos rikoksesta epäilty suostuu, hänen tietonsa annetaan Linjan henkilöstölle ja häntä kehoitetaan myös itse ottamaan sinne yhteyttä. Jos hän ei itse sitä tee, Linjan työntekijät lähettävät postia ohjelmasta tai soittavat muuttaman päivän kuluessa. Syyttäjälle ilmoitetaan ohjelmaan osallistumisesta ja sen läpäise-

misestä tai keskeyttämisestä.

Väkivallan katkaisuohtelman läpikäyminen edellyttää sitoutumista ohjelmaan sekä sen jälkeiseen seurantaan. Ohjelma on miehille suunnattu palvelu, joka koostuu yksilö- ja ryhmätyöskentelystä sekä sovituisista tehtävistä.

Lyömätön Linja on tehnyt ohjelman kehittämiseksi vajaa kymmenen vuotta kokemuksellista työtä ja hakenut maljeleja ulkomailta. Nykyisessä muodossaan ohjelmaa on toteutettu vajaa kaksi vuotta. Sitä vetää kaksi työntekijää.

YHTEISTYÖ TÄRKEINTÄ

Lyömättömän Linjan vastaava ohjaaja Jari Hautamäki kertoo,

että heillä on tällä hetkellä aktiivisesti asiakkaina nelisenkymmentä miestä, joista osa on arviointivaiheessa ja osa ryhmävaiheessa. Poliisi- ja syyttäjyhteistyön kautta tulee vain osa väkivallan katkaisuohtelmaan osallistuvista miehistä.

Espoon poliisin epävirallisen tilaston mukaan vuoden 2001 marraskuuhun mennessä 50–60 miehelle oli kerrottu ohjelmasta ja heistä kolmasosa oli suostunut tietojensa luovuttamiseen. Rikoskomisario Jukka Kaski Espoosta sanoo Lyömättömän Linjan olevan poliisille sikäli tärkeä yhteistyökumppani, että se on ensimmäisiä, jotka keskittyvät

epäiltyyn. Yhteistyön tulosten hän arvioi näkyvän enimmäkseen pitkällä aikavälillä.

Tämän vuoden huhtikuuhun mennessä eli puolessatoista vuodessa Linja oli omien tilastojensa mukaan saanut poliisilta 31 miehen yhteystiedot ja kaikkiaan kuusi naisista on sitoutunut ohjelmaan.

– Tietenkin toivoisi, että miehet olisivat enemmän ja välittömästi halukkaita ottamaan vastaan tarjottua apua. Tällaisen kokeilun toimimista ei voi kuitenkaan numeroilla arvioida. Merkittävintä on, että poliisin ja syyttäjän kanssa on voitu rakentaa selkeä yhteistyömalli. Yhteinen huolemme on ollut, miten väki-

linen rangaistus pannaan näissä maissa käytäntöön, jos ohjelmaa ei käy läpi.

– Se olisi ainakin ehdollista rangaistusta parempi ratkaisu. On harvinaista, että Suomessa joutuisi ehdototmaan vankeuteen, kun on ensimmäistä kertaa käräjillä pahoinpitelystä. Siten nykykäytännössä ohjelmaan osallistumisesta olisi vaikea saada porkkanaa, koska tavallaan pääsee helpommalla ottaessaan sen ehdollisen tuomion, Poukka pohtii.

– Toisaalta yhdenvertaisuus edellyttäisi, että aika pian kaikkialla Suomessa voitaisiin tarjota mahdollisuus hakeutua tällaisiin väkivallan katkaisuhjelmiin; turvata sekä uhritte että tekijälle mahdollisuus terapiaan. Tosin kun ohjelmalla ei ole suoranaista merkitystä rangaistukseen eikä se ole rangaistuksen vaihtoehto, ei oikeusturva ole varsinaisesti uhattuna. ■

vallan kierteitä voitaisiin katkaista ja puuttua näihin poliisin tietoon tulleisiin tapauksiin. Tässä työvälineessä on kyse rangaistuksen ja hoidon yhteensovittamisesta, Jari Hautamäki korostaa.

– Kokeilua on tarkoitus jatkaa ja ohjelmaa kehittää edelleen. Seuraava välietappi tulee varmasti olemaan, kuinka saataisiin väkivaltaisten miesten puoliset auttamisjärjestelmän piiriin. Uhrien auttamista kehitetään yhteistyökumppaneiden, erityisesti Espoon turvakodin, kanssa.

Lisätietoa Espoon projektista ja väkivallan katkaisuhjelmasta Internetistä www.lyomatonlinja.fi.

KIMMO MÄNTYLÄ / LEHTIKUVA

■ RIIKKA KOSTIAINEN

Sovittelu yksi keino perheväkivaltajutuissa

Vantaalla puolestaan kehitetään perheväkivallan rikossovittelua. Se onnistuu sovittelija **Matti Karttusen** mukaan yleensä hyvin, kun vapaaehtoisuus on varmistettu. Mahdollisuudet ovat silti aina rajalliset.

Vantaalla lähisuhdeväkivaltatapauksia on ollut viime aikoina sovittelessa noin 25 vuodessa. Poliisi ohjaa sovitteeseen kaksi kolmesta ja syyttäjä kolmanneksen kaikista tapauksista, vain vähän juttuja tulee suoraan osapuolilta. Noin 60 prosenttia tapauksista etenee sovitteeseen asti. Erikseen per-

heväkivallasta näitä tietoja ei ole tilastoitu.

Yleensä sovitteeseen tulevaisia perheväkivaltajutuissa Vantaalla on kyse lievistä pahoinpitelystä. Usein tilanteet ovat eroamassa olevien tai joeronneiden pariskuntien välisiä konflikteja. Vähemmän tulee sellaisia juttuja, joissa osapuolet yhä elävät yhdessä.

Joskus kyse on sisarusten välisestä konfliktista tai aikuisen lapsen tekemästä iäkkään vanhempiensa pahoinpitelystä. Yksittäisissä tapauksissa väkivallan tekijä on ollut nainen.

HALUKKUUS VARMISTETAAN ENSIN

Vantaan sovittelutoimiston vetäjä Terttu Mehtonen kertoo, ➔

Perheväkivaltajuttuihin liittyvissä sopimuksissa on keskeistä se, että tekijä ottaa vastuuta ja usein niihin liittyy anteeksipyyntö.

→ että ensimmäiseksi kartoitetaan sovitteluun halukkuus. Usein osapuolet ottavat itse meihin yhteyttä poliisin tai syyttäjän kirjeen perusteella ja kertovat kantansa. Jos yhteydenottoa osapuolilta ei kuulu, me otamme yhteyttä ja kysymme aina ensin uhrilta hänen halukkuuttaan hoitaa asiaa sovitteluteitse.

Perheväkivaltajuttuihin pyritään saamaan parhaat mahdolliset sovittelijat, sillä mutkikkaan ihmissuhdetilanteen hoito edellyttää elämänkoke-musta ja vahvoja neuvottelut-aitoja. Osalla perheväkivallan sovittelijoista on sosiaalialan koulutus ja osa on ”maallikoita”, jotka eivät päätyönään tee auttamis- tai ihmissuhde-työtä. Sovittelijoilla voivat koko ajan tarvittaessa konsultoida toimistoa.

Matti Karttunen on taustaltaan maallikkosovittelija. Hän osallistui ensimmäiseen Vantaalla järjestettyyn sovittelijakoulutukseen vuonna 1983 ja on siitä asti toiminut sovittelijana. Aluksi hän sovitteli enimmäkseen nuorten juttuja, mutta viime vuosina on keskittynyt pahoinpitelyihin ja parisuhdeväkivaltaan sekä sovittelun valtakunnalliseen toimintaan. Nyt hän on mukana hankkeessa, jossa mm. kehitetään sovittelijoiden työmenetelmiä perheväkivaltatapauksissa (ohessa).

Parisuhdeväkivaltajutuissa sovittelijoita on aina kaksi. Projektia varten Vantaalle on perustettu kaksi työparia, joissa kummassakin on sekä mies- että naissovittelija.

Karttunen kertoo suunnittelewansa työparinsa kanssa tapauksen kokonaisuutta tarkkaan etukäteen. Tapaamistilanteesta pyritään saamaan mahdollisimman turvallinen ja ihmisläheinen. Sovitteluun tulevien kanssa puhutaan ennen tapaamista puhelimesta ja keskustellaan vielä erikseen ennen yhteistapaamista. Riitaiseksi muuttuneessa sovittelutilanteessa voidaan myös pitää tauko, keskustella erikseen tai keskeyttää sovittelu kokonaan.

Karttunen mukaan perheväkivallan sovittelussa on olennaista varmistaa osapuolten vapaaehtoisuus. Sitä on hyvä seurata koko prosessin ajan, koska tilanteessa eriarvoisuus on tosiasia.

– Sovittelijana pyrin siihen, että osapuolet kertovat omin sanoin ratkaisut. Sovittelija on aktiivinen vain silloin, jos osapuolet tulevat liian eriarvoisiksi. Silloin tilannetta pyritään tasapainottamaan esimerkiksi puheenvuorojen jakamisella.

SOVITTELU KULKEE OSAPUOLTEN EHDOLLA

Karttunen kertoo, että parisuhdeväkivaltajutuissa kaikkia asioita ei koskaan saada sovittua kertaistunnossa. – Sovittelijana haluan myös, että asianomaiset pohtivat asioita kuukauden tai puolitoista esitapaamisen jälkeen. Uudella tapaamiskerralla käydään läpi, miten on mennyt ja tuntuuko siltä, että voidaan tehdä sopimus vai tarvitaanko vielä jotain. Luottamuksen ja tur-

RIIKKA KOSTAINEN

Matti Karttunen sanoo vapaaehtoisuuden olevan tärkeää perheväkivallan sovittelussa.

vallisuudentunteen kasvattaminen on tärkeää.

– Tapaustilanteen purkamiseen liittyvät asiat ovat usein traumaattisia ja osapuolet eivät aina haluakaan selvittää niitä kaikkia. Vuorovaikutuksen helpottuminenkin on tärkeää, vaikka kaikista asioista ei pystyittäisi sopimaan. Pyrimme siihen, että osapuolet ymmärtäisivät toistensa reaktioita, vaikka teot eivät olekaan hyväksyttäviä. Sovittelija ei saa olla moralisoiija, tuomari eikä kuulustelija, Karttunen toteaa.

Perheväkivaltajuttujen sovittelussa kerrotaan tarpeen mukaan avunlähteistä, kuten Rikosuhripäivystyksestä, Lyömättömästä Linjasta ja Jussi-projektista. Sovittelutoimisto voi tehdä sen ottaessaan yhteyttä osapuoliin tai sovittelijat voivat kertoa palveluista. Usein tapaus tulee sovittelun kuukausia tapahtuneen jälkeen ja ihmiset ovat voineet jo hakeutua muun avun piiriin. Joskus sovittelussa voidaanankin

jopa seurantalunteisesti kartoittaa, mitä auttamismuotoja on käytetty.

Matti Karttunen mukaan ihmiset yleensä tietävät avunsaanti mahdollisuuksista. Usein he kuitenkin patistavat toista hoitoon kiukkuisuudella vaan eivät ymmärryksellä ja siten he vain lukitsevat toisensa asemiinsa. Tällöin sovittelijoiden hyvin vaikeaa avata tilanne avunhakemiselle myönteiseksi. Karttunen pitää kuitenkin sovittelun etuna, että tilanne on vapaamuotoinen ja eroaa selvästi ammattiauttamisesta.

Päihdeongelmissa ennuste on Karttunen kokemuksen mukaan aina huono ja se otetaan tarpeen mukaan suoraan esille. Päihdeongelmien ratkaiseminen vaatii, että ihminen todella tekee itsensä kanssa töitä.

SOPIMUKSISSA KESKEISTÄ ANTEEKSIPIYNTÖ

– Silloin kun perheessä on lapsia, heidät nostetaan vahvasti esiin sovitteluprosessissa. Usein lasten tapaamisiin

liittyvistä asioista käydään paljon keskustelua. Jotenkin täytyy saada vahvistus sille, että isään voi luottaa ja että lapsi voi kokea, että isän luo on turvallista mennä, Karttunen kertoo.

Perheväkivaltajuttuihin liittyvissä sopimuksissa on keskeistä se, että tekijä ottaa vastuuta ja yleensä siihen liittyy anteeksipyyntö. Usein sopimukseen kirjataan myös sitoutuminen siihen, että ettei enää käytä väkivaltaa toista vastaan. Joskus sopimuksissa on sitoutumista hoitoon haakeutumiseen ja myös rahallisia korvauksia. Ne ovat harvinaisempia ja erityisesti silloin kun pariskunta asuu yhdessä. Uhrille rahallisia korvauksia on tärkeämpää onkin, että kaikki uhka saataisiin loppumaan ja voisi elää rauhassa.

Sopimuksiin voi liittyä myös seuranta-aikaa, jolloin sovittelutoimisto seuraa sopimuksen toteutumista joko niin, että sovitusti on yhteydessä uhuriin tai molempiin osapuoliin tai seuranta on passiivista, jolloin osapuolet itse ottavat yhteyttä, jos sopimuksen ehdot eivät pidä. Seuranta-aika ei voi olla rikosprosessin takia kovin pitkä, enintään kolmesta kuuteen kuukautta.

PERHEVÄKIVALLAN SOVITTELUUN RAJANSA

Karttunen muistuttaa, että sovittelussa voidaan sopia ihmisten välisiä asioita, mutta rikosoikeuspuoli tulee aina erikseen.

– Tapauksen joutuminen virallisen syytteen alaiseksi ri-

kokseksi harmittaa joskus perheväkivallasta epäiltyjä. Emme voi kuitenkaan sovittelussa lupata, että syyttäjä jättää syyttämättä, vaikka asioista pystytään sopimaan.

Vantaalla syyttäjät ovat kuitenkin pääsääntöisesti ohjanneet sovitteluun perheväkivaltatapauksia, joissa he voivat ajatella tekevänsä syyttämättä jättämispäätöksen, jos sovittelu onnistuu.

Karttunen vastaa perheväkivallan rikossovittelua arvos-televille, että sovitteluun tulee vain marginaalinen osa parisuhdeväkivallasta ja se on vain yksi vaihtoehto. Sovittelu on hänestä asema, josta voidaan lähteä mihin suuntaan hyvänsä ja se suuntautuu tulevaisuuteen.

Perheväkivallan sovittelu onnistuu Karttusen mukaan yleensä aika hyvin, koska vapaaehtoisesti sovitteluun tulevien motivaatio selvittää asi-ansa on hyvä. Sovittelun mahdollisuudet ovat silti aina rajalliset. Osapuolten lisäksi sovittelijan persoonasta ja kyvyistä riippuu paljon.

Terttu Mehtosen mukaan hyödyllisin lähtökohta sovittelulle olisi, että tapaus tulisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tutkimusten mukaan perheväkivalta pääsääntöisesti uusiutuu ja tulee vakavammaksi. On kuitenkin vaikea tietää, missä vaiheessa ihmisille voisi olla hyötyä tällaisesta keskustelusta, jossa tiettyä tilannetta katsellen voidaan asiaa. ■

Sovittelun asemaa perheväkivaltatyössä selvitetään

Kun pahoinpitely yksityisellä paikalla muuttui virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuonna 1995, lähisuhdeväkivaltatapauksen määrä sovittelussa alkoi lisääntyä. Tosin vuoden 1999 jälkeen määrä näyttää vähentyneen. Viime vuosina niitä on arviolta ollut sovittelussa yhteensä pari sataa juttua vuodessa.

Rikossovittelua ei pitäisi sekoittaa perheasioiden sovitteluun, jota puolestaan tarjoavat ammatilliset kunnan sosiaalityöntekijät ja kirkon perheneuvojat. Siinä selvitetään yleensä perheen tunnesuhteita sekä lasten huoltoa ja tapaamisia.

– Perheväkivallan rikossovittelua on arvosteltu muun muassa siitä, että uhria voidaan painostaa luopumaan vaatimuksista tekijää kohtaan ja siitä että osapuolet eivät ole tasa-arvoisia eikä sovittelu perustu vapaaehtoisuuteen. Huolestuneita on oltu myös uhrin oikeusturvasta ja lain hengen vesittymisestä perheväkivaltajutuissa, kertoo projektisuunnittelija Kirsi Mustonen Ensi- ja turvakotien liitosta.

– Vastaavasti sovittelu-

toiminnassa perheväkivallan sovittelusta on saatu rohkaisevia kokemuksia ja se on nähty yhtenä vaihtoehtona tilanteiden jälkiselvittelyssä.

Viime vuonna aloitetussa kehittämis- ja tutkimushankkeessa selvitetään rikos- ja riita-asioiden sovittelumenetelmän mahdollisuuksia ja rajoja perheväkivaltatyössä. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää sovittelun asemaa perheväkivallan jälkihuollossa sosiaali- ja terveystalvelujen sekä poliisi- ja oikeus-toimien rinnalla.

Mukana olevien vapaaehtoisten sovittelijoiden valmiuksia kohdata perheväkivaltaa kehitetään koulutuksella ja työnohjauksella. Stakes tekee hankkeesta arviointitutkimuksen.

Ensi- ja turvakotien liiton, Suomen Sovittelun Tuki ry:n ja Raiskauskriisikeskus Tukinainen projekti toteutetaan Helsingissä, Vantaalla, Tampereella ja Kokkolassa. Sitä rahoittavat Raha-automaattiyhdistys, kokeilualueen kunnat, sosiaali- ja terveysministeriö sekä oikeusministeriö. Projekti kestää vuoteen 2004.

Kotikeikka saisi jäädä ainoaksi

Poliisi on yleensä ensimmäinen viranomainen, joka kohtaa perheväkivaltilanteen. Kotikeikalla vaaditaan monenlaista osaamista ja tilannehallintaa. Tavoitteena on, ettei samaan osoitteeseen tarvitsisi mennä enää uudelleen. Muun muassa Oulun läänissä poliisi on kehittänyt työtapojaan näissä tilanteissa ja panostaa erityisesti lastensuojeluun.

Poliisi on viime vuosina painottanut perheväkivallan torjuntaa. Se on huomioitu myös poliisin perus- ja jatkokoulutuksessa sekä tulosohtajuksissa. Poliisi saa vuodessa noin 50 000 kotihälytystä. Niistä lähes kolmanneksen sisältyy perheväkivaltaa. Perheväkivallasta vain pieni osa johtaa syytteesen ja vielä harvempi tuomioon. Uhreista vain 10 % ilmoittaa vakavankin parisuhdeväkivallan poliisille. Lasten pahoinpitelyrikoksissa tilanne on vieläkin heikompi.

Perheväkivaltaa on kaikki lähi-ihmissuhteissa koettu fyysinen ja henkinen väkivalta. Se ei ole Suomessa enää perheensäinen asia, vaan siihen puuttuminen on viranomaisten velvollisuus. Poliisilla on epäillyissä pahoinpitelyrikoksissa tutkintavelvollisuus ja syyttäjällä todennäköisissä pahoinpitelyrikoksissa syyteoikeus. Ainoastaan yli 15-vuotiaisiin kohdistuneissa lievissä pahoinpitelyrikoksissa (ei hoitoa vaativia vammoja) esitutkintaa ei käynnistetä ilman asianomistajan rangaitusvaatimusta.

POLIISIN KOHTAAMA PERHEVÄKIVALTA

Perheväkivalta on tuttu ilmiö kaikissa sosiaaliluokissa. Ylemmissä sosiaaliryhmissä tapahtuvasta väkivallasta ilmoitetaan vain harvoin poliisille, kun taas alimpien sosiaaliryhmien ongelmaperheisiin po-

liisi saatetaan kutsua hyvinkin herkästi. Ilmoituskynnys madaltuu hälytyskertojen lisääntyessä ja hälytyksiä kasaantuu samoihin osoitteisiin. Väestöön suhteutettuna perheväkivaltilanteiden määrissä on eri kuntien välillä jopa kymmenkertaisia eroja.

Perheväkivalta on pääosin miesten naiseen kohdistamaa väkivaltaa, vaikka väkivallan kohteena on myös miehiä, lapsia ja vanhuksia. Miltei joka kolmas 15-vuotia täyttänyt nainen on joutunut fyysisen väkivallan kohteeksi. Suomessa kuolee vuosittain perheväkivallan uhrina 20–30 naista. Parisuhteessa pahoinpidellään törkeästi satoja ja raiskataan tuhansia naisia.

Suurin osa parisuhdeväkivallasta tapahtuu perheissä, joissa on lapsia. Tutkimusten mukaan vajaa viidennes lapsista on joutunut kotonaan väkivaltilanteiden todistajaksi. Pöyristyttävimpä ovat tapaukset, joissa vanhemmat kohdistavat lapsiinsa silmitöntä väkivaltaa. Perinteisesti väkivaltaaperheissä on kuunneltu vain väkivallan kierteessä olevia aikuisia ja lapsen mielenterveysoireilu saattaa jäädä kokonaan huomaamatta. Nykyisin neljänneksellä lapsistamme on mielenterveysongelmia, 8 prosentilla jopa vakavia.

Poliisille tehdään vähän rikosilmoituksia lapsen pahoinpitelyistä. Mitä pienemmän lapsen pahoinpitelystä on kyse, sitä vähäisemmät mahdollisuudet sillä on

tulla poliisiin tietoon. Pääsääntöisesti ilmoituksia tekevät lasten vanhemmat ja poliisit. Varmuudella lasten pahoinpitelyjä kohtaavat työssään myös sosiaali- ja terveysviranomaiset. Ilmoituskynnys tulee saada nykyistä matalammaksi. Lasten etu vaatii, että viranomaiset saavat pikaisesti asiaan liittyvät toimintaohjeet. Lapsen pahoinpitely otsikoituu helposti epäillyksi törkeäksi pahoinpitelyksi, mikä poistaa salassapitovelvollisuuden.

TOIMINTA KOTIKEIKALLA

Poliisi on yleensä ensimmäinen viranomainen, joka kohtaa perheväkivaltilanteen. Kotikeikalla vaaditaan monenlaista osaamista ja tilannehallintaa. Poliisin ensimmäisiä toimia paikalla on rauhoittaa tilanne, herättää luottamusta ja edistää sovinollisuutta. Epäillyssä pahoinpitelyssä osapuolet on syytä eristää ja hoitaa keskustelut toisen osapuolen läsnä olematta. Tarve on ilmeinen, jos epäilty vaikeuttaa rikoksen selvittämistä tai paikalla on lapsia. Väkivaltilanteissa lastensuojelun tarve on aina selvitettävä. Tästä syytä poliisin on kiinnitettävä huomiota lasten käyttäytymiseen. Lyhyistäkin katseiden ja sanojen vaihtamisesta voi olla suuri apu lapselle ja poliisin päättelylle.

Tilannekohtaisen selvittelyn ohella tulee selvittää väkivaltaisen käyttäytymisen historiaa. Häiriön ja väkivallan luonne,

Poliisi saa vuodessa noin 50 000 kotihälytystä, lähes kolmanneksen sisältyy perheväkivaltaa.

tilanne sekä jatkumisvaara ratkaisevat poliisiin välittömät toimenpiteet. Vaaran aiheuttaja voidaan poistaa asunnosta, tarpeen vaatiessa panna säilöön ja ääritapauksessa vaatia jopa vangittavaksi.

Alkutoimenpiteiden laadulla on merkittävä vaikutus sille, saadaanko asiassa esille aineellinen totuus. Sen vuoksi tulisi keskustelut lasten kanssa tallentaa nauhalta, videoita tai ainakin valokuvata tapahutumapaikka ja osapuolten vammat sekä ottaa talteen rikokseen viittaavat löydökset sekä takavarikoida epäillyt tekovälineet.

Hyvin hoidetun kotikeikan tavoitteena on, ettei samaan osoitteeseen tarvitsisi mennä uudelleen. Tarvittaessa poliisi tekee selkoa perheväkivallan osapuolille tarjolla olevista hoito- ja tukipalveluista. Nykyisin niitä on tarjolla tekijöille, uhreille ja jopa koko perheellekin. Poliisi saattaa Oulun turvakotiin noin 10 % asiakkaista. Tällainen toiminta tulee varmistaa poliisin toimintaohjeilla ja riittävällä palvelutarjonnan tuntemuksella.

RIKOSILMOITUS JA MUU KIRJAAMISMENETELY

Poliisiin on huolehdittava, että päivystyskeskusjärjestelmään (päike) kirjataan huolellisesti tehtävälmoitukset sekä riittävästi tietoa tapahtumasta, henkilöstä, perhesuhteista ja suoritetuista toimenpiteistä, kuten onko asiasta ilmoitettu sosiaaliviranomaiselle. Tehtävälmoitus saattaa jäädä asiasta ainoaksi asiakirjaksi, josta tapausta voidaan jälkikäteen tarkastella.

Poliisiin tulee perheväkivaltapauksissa kirjoittaa rikosilmoitus aina kun tutkintaedellytykset täyttyvät, vaikka uhri suhtautuisikin tutkintaan kielteisesti. Asiantuntijan pyynnöstä poliisi voi lopettaa tutkinnan vain, jos rikos ei ole virallisen syytteen alainen tai ei ole näyttöä epäilystä rikoksesta. Uhrin vakaan tahdon arvioimisen harkintavalta on ainoastaan syyttäjällä, ei poliisilla eikä tuomioistuimella.

Poliisiin tulee kirjata myös kuulustelu-

kertomuksiin, onko vastaavia pahoinpitelyjä lähisuhteessa ollut aikaisemminkin sekä millaisia haittoja ja seuraamuksia pahoinpitelyt ovat aiheuttaneet, esim. työssä poissaolo yms. Ennen kuulusteluja tulee kerätä historiatietoa tekijän perhepiirissä käyttämästä väkivallasta. Vuosia jatkunut väkivalta on arvioitava yksittäistä tekoa vakavammaksi.

LASTENSUOJELUILMOITUKSET

Viranomaisten on ilmoitettava ilmeisen lastensuojelun tarpeesta olevasta alle 18-vuotiaasta lapsesta viipymättä lastensuojeluviranomaisille (LsL 40 §). Perinteisesti poliisin tekemät lastensuojeluilmoitukset ovat koskeneet lähinnä lasten itsensä tekemiä rikoksia ja päihteiden käyttöä.

Poliisi teki vuonna 2001 Oulun läänissä 782 lastensuojeluilmoitusta. Määrä on vähintään kolmanneksen aikaisempaa suurempi. Lisäys sai sysäyksen tulosohtauksesta, jossa kiinnitettiin huomiota lastensuojeluilmoituksiin ja ennen kaikkea lapsen psyykettä vaarantaviin tilanteisiin. Eri poliisilaitosten välillä oli ilmoitusaktiivisuudessa suuria eroja. Poliisi on saanut toiminnastaan kiitosta lastensuojeluviranomaisilta.

LÄHESTYMISKIELTO

Tyypillisesti lähestymiskielto lakia sovelletaan tilanteisiin, joissa vaaran aiheuttaa entinen puoliso tai asuinkumppani. Lähestymiskieltoasiassa poliisin erityistehtäviä ovat määrätä ensisijaisesti heti voimaan tuleva väliaikainen lähestymiskielto, tutkia määräyskiellon perusteet ja tutkia pyydettyä kiellon rikkomisen (myös pidättäminen mahdollista).

Poliisi voi myös hakea käräjäoikeudelta lähestymiskielton määräämistä. Tutkinnan valmistumista odotellessaan käräjäoikeus voi myös jatkaa väliaikaista lähestymiskieltoa. Määräys väliaikaisesta lähestymiskiellosta voidaan antaa kun on perusteltua syytä olettaa (kynnys todennäköisyysnäyttöä vähäisempi), että sii-

hen on aihetta. Lähestymiskielto määräksiä annetaan vajaa puolet hakemusten määrästä.

SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖ TARPEEN PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYSSÄ

Perheväkivallan ehkäisyssä tarvitaan sidosryhmäyhteistyötä. Tähän työhön poliisi on panostanut esimerkiksi Oulun läänissä entistä enemmän. Se on aktiivisesti mukana lääni- ja paikallistasolla perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyprojektissa (1998–2002), jonka tavoitteena on ollut tuottaa jokaiseen kuntaan varhaisen puuttumisen strategia. Poliisi ja kunnat ovat luoneet paikallistason rikoksentorjunnan verkostoja ja turvallisuussuunnitelmia. Suunnitelmissa on pyritty sopimaan viranomaisten toimintatavoista eri tilanteissa myös perheväkivallan ehkäisemisessä ja lastensuojelussa.

Poliisi on järjestänyt koko maassa koulutustilaisuuksia perheväkivallan ehkäisemiseksi. Koulutusta on annettu Oulun läänin jokaisessa kihlakunnassa. Tilaisuuksiin on kutsuttu vähintäänkin sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisia. Ohjelmassa on monipuolisesti käsitelty toimintamalleja, ehkäisy- ja korjaamiskeinoja sekä viranomaisyhteistyön rajoja ja vastuuta. Silmiä on avattu; vääriä luuloja ja uskomuksia on poistettu. Yhä useampi ymmärtää nyt, että yhteistyötä ei estä laki vaan viranomaisen virkavirheen pelossa. Lastensuojelussa lapsen etu ajaa kaiken muun edelle.

Poliisi toivoo, että sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuus ja yhteistyövalmiudet olisivat virka-ajan ulkopuolella nykyistä paremmat. Resurssiongelmia voitaisiin vähentää kuntien välisellä yhteistyöllä esimerkiksi sosiaalipäivystyksen organisoimisessa. Tavoitteena on katkaista mahdollisimman tehokkaasti väkivallan jatkuminen sekä auttaa uhreja (myös lapsia) ja väkivallan tekijöitä. ■

Matti Pajala on lääninylikomisario Oulusta.

Tutkimusmetodi vaikuttaa parisuhdeväkivallan kuvaan

Parisuhdeväkivallasta esitetään useita, ensi näkemältä hyvin ristiriitaisia kuvia. Ehkä tavallimman kuvan mukaan parisuhdeväkivalta on melko yleistä, tyypillisesti pitkäaikaista ja pahenevaa ja käytännöllisesti katsoen aina miehen naiseen kohdistamaa. Silloin tällöin saa julkisuutta toinenkin kuva, jonka mukaan parisuhdeväkivalta on vielä yleisempää, mutta naiset kohdistavat sitä miehiin ainakin yhtä usein kuin päinvastoin.

Kuvien erot voi pitkälle selittää sillä, että on käytetty erilaisia menetelmiä ja tietolähteitä, eli että ne oikeastaan ovat kuvia hieman eri asioista. Eri menetelmien käyttäjät – ja erilaisiin kuviin mieltyneet – kiistelevät eri menetelmien ansioista ja haitoista, eikä väittelylle näy loppua. Siitä huolimatta on jonkinlainen yksimielisyys siitä, miten eräät tiedonhankintamenetelmien piirteet muokkaavat tulokseksi saatavaa kuvaa.

ANKARAA JA YKSI-SUUNTAISTA?

Kuva siitä, että pahoinpitelijät ovat miltei aina miehiä ja uhrin naisia, on peräisin poliisi- ja tuomioistuintiedoista sekä miestensä väkivaltaa turvakoteihin paenneiden naisten kertomuksista. Nämä tiedot osoittavat ainakin sen, että

naiset hakevat huomattavasti useammin apua partnerinsa väkivallan takia. (Miehet hakeutuvat turvakoteihin paljon vähemmän sielläkin, missä se on mahdollista.) Mutta rikosten uhriksi joutumista selvittävät kyselytutkimukset näyttivät pian osoittavan, että kyse ei ollut vain naisten suuremmasta valmiudesta hakea apua ja tehdä rikosilmoituksia, vaan myös piilorikollisuuden rakenne oli saman suuntaisen.

Kun rikosuhrikokemuksia kysytään koko väestöä edustavalla otokselta, naiset vastaavat miehiä huomattavasti yleisemmin olleensa perheväkivallan uhreja. Naisiin kohdistuneet parisuhdepahoinpitelyt ovat myös johtaneet selvästi useammin vammaan. Esimerkiksi Suomessa vuotta 1997 koskeva valtakunnallinen uhritutkimus arvioi, että

noin 55 000 tapahtumassa nainen oli perheväkivallan uhrina, ja vastaavasti alle 15 000 tapauksessa mies oli perheväkivallan uhrina. Koska osassa tapauksia tekijä oli muu kuin puoliso, naiset olivat tämän mukaan yli viisi kertaa useammin parisuhdeväkivallan uhreina kuin miehet. Vammaan johti noin 13 000 naiseen kohdistuvaa perhepahoinpitelyä, miesten luku oli tästä vain noin kymmenesosa. Samaa luokkaa olevia tuloksia on saatu myös muissa maissa tehdyissä yleisissä rikosuhritutkimuksissa.

VIELÄ YLEISEMPÄÄ MUTTA TASAPUOLISTA?

Toinen kuva, se jossa naisten väkivalta on vähintään yhtä yleistä kuin miesten, juontaa amerikkalaisen Murray Strausin ja hänen kollegojensa 1970-luvun puolivälissä aloittamas-

ta tutkimusperinteestä. Tutkijoiden tavoitteena oli alunperin selvittää, minkälaisia keinoja ja miten usein perheen sisällä ja varsinkin puolisoiden kesken käytetään kiistojen selvittämiseen. Väkivaltaa koskevat kysymykset olivat vain yksi jakso erilaisia kiistanselvitysmenetelmiä koskevassa kysymysluettelossa, joka esitettiin aikuisväestöä edustavalle otokselle. (Kyselyinstrumenttia kutsuttiin konfliktitaktiikka-asteikoksi, Conflict Tactics Scale, CTS, millä nimellä usein viitataan koko laajaan tutkimusperinteeseen.)

Kävi ilmi, että enemmän tai vähemmän rauhallisen keskustelun ja muiden väkivallattomien menetelmien lisäksi noin 15–20 prosenttia miehistä ja naisista oli vuoden aikana käyttänyt myös jonkin asteista väkivaltaa kumppaniaan kohtaan. Vastavia tuloksia on saatu kymmenistä ellei sadoista tutkimuksista, joissa on käytetty Strausin CTS-lomaketta tai sen kehittelmää. Luvut olivat yllättäviä kahdessa suhteessa: ne olivat kertaluokkaa suurempia kuin rikosuhritutkimuksissa saadut ja naiset käyttivät väkivaltaa yhtä usein tai useammin kuin miehet.

CTS-instrumentissa on kuitenkin todettu monia ongelmia. Siinä ei ollut tilaa seksuaalisen väkivallan eikä entisten kumppanien väkivalalle. Varsinkin vakavassa seksuaalisessa väkivallassa tekijät ovat lähes aina miehiä. Samoin miehet syyllistyvät

Kuva siitä, että pahoinpitelijät ovat miltei aina miehiä ja uhrin naisia, on peräisin poliisi- ja tuomioistuintiedoista sekä turvakoteihin paenneiden naisten kertomuksista.

naisia huomattavasti useammin väkivaltaan, uhkailuun ja pelottavaan seurailuun myös entistä puolisoa tai kumppania kohtaan. Nyt myös näitä asioita mittaavilla osioilla täydennetyt CTS-tutkimukset ovat vahvistaneet tämän suuntaiset tulokset.

RIITELYMENETELMIEN LUETTELOINNIN PULMAT

Ehkä vakavin puute CTS:ssä oli se, että siinä tyydyttiin pinnalliseen tekojen laskemiseen eikä pyritty mittaamaan niiden vaikutuksia eikä arvioimaan tapahtumayhteyttä.

Kun näitä seikkoja mitattiin tarkemmin, havaittiin, että naisiin kohdistuneet teot johtivat huomattavasti useammin sekä fyysisiin että psyykkisiin vammoihin. Ja vaikka tekojen motiiveja on hankala mitata, näytti myös selvältä, että miesten tekojen taustalla oli

olennaisesti useammin toiseen kohdistuva omistushalu tai alistava kontrollipyrimys. Myös tutkimusten viiteajanjakson ulottaminen viimeisen vuoden sijasta koko elämän aikaisiin kokemuksiin näytti nostavan naisten yliedustusta uhrien joukossa.

Myös CTS:n luoja Murray Straus tunnustaa instrumenttinsa rajat. Hän mielestään on oikein sanoa, että 95 prosenttia perheväkivallan tekijöistä on miehiä, jos tarkoitetaan kumppanin toistuvaa vammoihin johtavaa pahoinpitelystä. Samalla Straus kuitenkin puolustautuu: jos väkivallalla tarkoitetaan sitä, että käy fyysisesti toisen kimppeeseen, 95 prosenttia on täysin väärä luku.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on eräissä maissa, kuten Kanadassa, Suomessa (“Usko, toivo ja haku”) ja

Ruotsissa on tehty erityisiä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa mittaavia kyselytutkimuksia. Nämä tutkimukset ovat käyttäneet väkivaltakuvauksiltaan konfliktitaktiikka-asteikkoon perustuvaa mutta monin tavoin täydennettyä kysymyslomaketta.

KYSELYT NAIISIIN KOHDISTUVASTA VÄKIVALLASTA

Parisuhdeväkivallan yleisyyttä kuvaavat tulokset ovat asettuneet puhtaiden konfliktitaktiikka-asteikkoa käyttävien tutkimusten ja perinteisten rikosuhrikyselyjen välimaastoon. Suomen tutkimuksessa yhdeksän prosenttia avio- tai avoliitossa olevista naisista oli kokenut vuoden aikana kumppaninsa väkivaltaa tai uhkailua, kun vastaava osuus perinteisissä CTS-tutkimuksissa on tyypillisesti kaksinkertainen, 15–20 prosenttia. Joskus ny-

Suomen ja muidenkin perinteisten rikosuhritutkimusten pulma on se, että niissä ei ole erityisiä parisuhde- tai perheväkivallalle omistettuja osioita.

→ kyisen puolisonsa väkivallan tai uhkailun kohteeksi oli joutunut 22 prosenttia naisista (perinteisissä CTS-tutkimuksissa ei vastaavaa tietoa ole, koska niissä kysyttiin vain viimeisen vuoden tapahtumista). Muiden maiden vastaavien tutkimusten tulokset ovat karkeasti ottaen samanlaisia.

Näissä tutkimuksissa kysyttiin myös väkivallan aiheuttamista vammoista ja psyykkisistä haitoista sekä asioista, jotka kuvaavat puolison mustasukkaisuutta tai kontrollipyrimyksiä. Tulokset osoittavat, että väkivalta aiheutti naisille usein fyysisiä ja psyykkisiä vammoja. Samoin miehen alistava kontrollipyrimys oli yhteydessä väkivaltaan ja sen vakavuuteen ja pitkäkestoisuuteen.

Silti myös naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksissa tuli esiin paljon tapauksia, joissa väkivallantekoihin ei näyttänyt liittyvän kovin vakavia haittoja tai miehen alistavaa kontrollipyrimystä. Esimerkiksi Suomen tutkimuksessa 64 prosenttia niistä naisista, joiden puoliso oli joskus käyttänyt tai uhannut väkivallalla, ei ollut lainkaan huolestunut perheenjäsenen väkivallasta.

ALISTAVA TERRORI JA SATUNNAINEN VÄKIVALTA

Nämä tulokset sopivat siihen Michael Johnsonin esittämään ajatukseen, että eri tutkimusmenetelmät kuvaavat tyypillisesti erilaisia väkival-

lan muotoja.

Turvakotien asiakkaiden haastatteluihin perustuvat tutkimukset kuvaavat muotoa, jota Johnson nimittää läheisterroriksi, ja sille on tyypillistä pitkäkestoisuus, vakavat vammat, väkivallan eskaloituminen ja myös muita keinoja käyttävä alistava kontrollipyrimys. Sen sijaan yleisiin väestöotoksiin perustuvat CTS-perheväkivaltatutkimukset ovat ensinnäkin tavoittaneet vain murto-osan tyypillisistä turvakotiasiakkaista ja toiseksi kuvaavat väkivallan lievempiä tyyppisiä, joista yleisintä Johnson nimittää tavanomaiseksi tai arkiseksi parisuhdeväkivallaksi (common couple violence). Se on satunnaista, ei yleensä sisällä vakavia tekoja tai johda pahoihin vammoihin, eskaloituu harvoin eikä ole osa johdonmukaista alistamista.

Johnsonin tyypittelyn osuvuutta on arvioitu muun muassa tutkimuksessa, jossa yhtenä otoksena oli joukko turvakoteihin hakeutuneita naisia ja toisena otoksena joukko opiskelijoita. Kaikilta kysyttiin parisuhteen erilaisten väkivaltatapahtumien yleisyydestä, vakavuudesta ja eskaloitumisesta sekä väkivallan tekijän muista kontrollipyrimyksistä. Tulokset olivat Johnsonin oletuksen mukaisia. Opiskelijaotoksen naisista 40 prosenttia oli ollut parisuhdeväkivallan uhrina, mutta alle viidennes väkivaltatapahtumista ilmensi läheisterroria. Turvakotiasiakkaista 98 prosenttia oli kokenut väkivaltaa, ja nais-

tä 84 prosenttia täytti läheisterrorin kriteerit.

UUDET KYSELYT MYÖS MIEHILTÄ

Naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksissa ei ole kysytty miehiltä heidän uhrikokemuksiaan. Yhdysvalloissa vastaava kysely päätettiin kuitenkin ulottaa myös miehiin, vaikka tutkimuksen nimessä edelleen puhutaan vain naisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Kyselyn tuottamat uhritiheysluvut olivat suurempia kuin USA:n yleisen rikosuhritutkimuksen antamat. Viimeisen vuoden kokemuksia mitattaessa ne ovat kuitenkin olennaisesti pienemmät kuin Kanadan tai Suomen naisiin kohdistuvan väkivallan kyselyiden tulokset. Naisista 1,8 prosenttia ja miehistä 1,1 prosenttia oli vuoden aikana joutunut nykyisen tai entisen kumppaninsa fyysisen pahoinpitelyn, raiskauksen, raiskausyrityksen tai seurailun uhriksi, eli uhreista kolme viidennestä oli naisia ja loput miehiä. Vastaavien tekojen uhriksi joskus oli joutunut 25,5 prosenttia naisista, mikä on samaa luokkaa kuin muissa maissa tehtyjen tutkimusten tulokset. Miehistä 7,9 prosenttia oli vastaavia uhreja. Koko elämän aikaisista uhreista siis kolme neljännestä oli naisia.

Britannian yleiseen rikosuhritutkimukseen lisättiin vuonna 1996 osio, jolla mitattiin kotiväkivaltaa. Tulosten mukaan 4,2 prosenttia naisis-

ta ja yhtä paljon miehistä oli joutunut kumppaninsa fyysisen pahoinpitelyn uhriksi kuluneen vuoden aikana. Naisten luku on noin puolet Suomen "Usko, toivo ja hakuus"-raportin vastaavasta luvusta. Vastaavan teon uhriksi joskus oli joutunut 23 prosenttia naisista ja 15 prosenttia miehistä. Naisten luku on jälleen hyvin samantasoinen kuin tyypillisissä naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksissa.

Tulokset osoittivat, että yleinenkin rikosuhrikysely voi tuottaa suurehkoja parisuhdeväkivallan yleisyyslukuja, jos tätä kysyviin osioihin kiinnitetään riittävästi huomiota. Suomen ja muidenkin perinteisten rikosuhritutkimusten pulma on se, että niissä ei ole erityisiä parisuhde- tai perheväkivallalle omistettuja osioita, vaan nämä tapaukset tulevat ilmi, jos tulevat, silloin kun väkivaltakysymysten jatkokysymyksissä mainitaan teon tekijäksi puoliso. Tämä alentaa parisuhdeväkivallan uhrilukuja ja ilmeisesti erityisesti miesten kohdalla, koska heillä on paljon enemmän uhrikokemuksia perheen ulkopuolelta. ■

Jukka-Pekka Takala on suunnittelija OM:n kriminaalipoliittisella osastolla/rikosentorjuntaneuvostossa.

MATTI SALMI / GORILLA

Passiivisesta tarkkailusta aseelliseen väkivaltaan ulottuvat häirinnän muodot esiintyivät yleensä erilaisina tekoyhdistelminä.

■ EEVA-LIISA HIRVONEN

Lähestymiskiellon käyttö

Lähestymiskiellon hakijoista 87 prosenttia on naisia ja kieltoon haetuista miehiä 90 prosenttia. Sukupuolijakauma vahvistaa käsityksen, että lähestymiskieltoa hakevat pääasiassa naiset väkivaltaista miestä vastaan.

Laki lähestymiskiellosta sai tultuaan voimaan vuonna 1999 runsaasti huomiota tiedotusvälineissä. Hakemusten vireille tulon tahti ja määrä kuitenkin yllättivät. Lähestymiskieltoja määrätään edelleen koko maan alioikeuksissa keskimäärin sata kuukaudessa.

Alkuinnostuksen jälkeen lehdissä alkoi näkyä myös epäilyä lähestymiskiellon tehokkuudesta. Kiellon rikkojien määrää pidettiin osoitukse-

na lain surkeasta toimivuudesta. Usein uutisoinneissa ei eroteltu poliisin tietoon tulleiden rikkomiskertojen ja toisaalta kieltoa rikkovien henkilöiden lukumääriä. Tilastojen lähempi tarkastelu onkin osoittanut, että lähestymiskieltoa rikkovat henkilöt syyllistyvät tekoon toistuvasti, ja tuomio langetetaan vasta kun kieltoa on rikottu useita kertoja.

Epäkohtana voi pitää kuitenkin lähestymiskiellon sup-

peaa käyttöaluetta, koska kieltoa ei voi määrätä samassa osoitteessa asuvien välille. Perheen sisäistä lähestymiskieltoa valmistellaan parhailaan (s. 19).

HAKIJOISTA SUURIN OSA NAISIA

Tämä kirjoitus perustuu seurantalutkimukseen, jonka tein harjoittelijana Stakesin Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektissa. Tarkoituksena oli selvittää, minkälais-

sa tilanteissa lähestymiskieltoon on turvauduttu.

Seuranta on tehty vuoden 2000–2001 vaihteessa käräjäoikeuksissa ratkaistujen 250 lähestymiskieltojutun asiakirjojen pohjalta. Tässä esitetyt tulokset on kuitenkin poimittu sadasta tapauksesta Suomen kymmenen suurimman kaupungin käräjiltä. Kaupungit ovat Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku, Oulu, Lahti, Kuopio, Jyväskylä ja Pori. Kustakin käräjä-

Kolmessa tapauksesta neljästä lähestymiskiellon hakija ja vastaaja olivat olleet aiemmin keskenään avio- tai muussa parisuhteessa.

→ oikeudesta mukana on kymmenen lähestymiskiellon hakijasta 87 prosenttia oli naisia. Kieltoon haetuista puolestaan naisia oli 10 ja miehiä 90 prosenttia. Sukupuolijakauma vahvistaa yleisen käsityksen ja aiemmat seurantatulokset, joiden mukaan lähestymiskiellon hakijat pääasiassa naiset väkivaltaista miestä vastaan.

Lähestymiskiellon hakijoista 87 prosenttia oli naisia. Kieltoon haetuista puolestaan naisia oli 10 ja miehiä 90 prosenttia. Sukupuolijakauma vahvistaa yleisen käsityksen ja aiemmat seurantatulokset, joiden mukaan lähestymiskiellon hakijat pääasiassa naiset väkivaltaista miestä vastaan.

Kolmessa tapauksesta neljästä hakija ja vastaaja olivat olleet aiemmin keskenään avio- tai muussa parisuhteessa. Kahdessa prosentissa uusi partneri haki lähestymiskiellon kumppaninsa häiriköivää ex-puolisoa vastaan. Viidessä prosentissa tutkimustapauksista oli kyse iäkkäiden vanhempien lähestymiskiellon hakemisesta täysi-ikäistä lastaan kohtaan. Loput tapauksista koskivat naapuruus- tai kaukaisia sukulaisuussuhteita. Aineistossa ei ollut julkisuuden henkilöiden ja näitä ahdistelevien ihailijoiden tapauksia, joista lehdistössä silloin tällöin kirjoitellaan.

Runas kolmasosa lähestymiskiellon hakijoista oli 30–39-vuotiaita. Joka viides hakija oli 40–49-vuotias, joka kuudes 20–29-vuotias ja joka kahdeksas 50–59-vuotias. Yli 60-vuotiaita oli kuusi prosenttia hakijoista.

Hakijoiksi on tulkittu ainoastaan täysi-ikäiset lähestymiskiellolla suojeltavat, näiden alaikäiset lapset on luokiteltu oheissuojeltaviksi. Myös kieltoon haetuista hen-

kilöistä enemmistö oli 30–39-vuotiaita.

TUOMIOT, HAKEMUKSET JA KÄSITTELYAJAT

Kymmenen suurimman kaupungin käräjäoikeuksissa perusmuotoisia lähestymiskiellon hakemuksia annettiin 24 tapauksessa, laajennettu lähestymiskiellon hakemus 46 tapauksessa ja 10 hakemusta hylättiin. Tutkimatta jätettiin 19 hakemusta, joissa ovat mukana myös vireille tulon jälkeen peruutetut hakemukset. Muu ratkaisu eli laajennettu lähestymiskiellon hakemusten tarkoitaman alueen täsmennys oli kyseessä yhdessä tapauksessa.

Hakemuksen oli laatinut hakija itse 74 tapauksessa. Yleisen oikeusavustajan tai asianajajan laatimia hakemuksia oli 18 ja muun viranomaisen hakemuksesta vireille tulleita juttuja oli neljä. Hakemuksen laatijan asema ei selvinnyt aineistosta neljässä tapauksessa. Aloite tai kehoitus lähestymiskiellon hankkimiseen on saattanut tulla esim. sosiaaliviranomaiselta, mutta varsinaisena kiellon hakijana ei ulkopuolisia esiintynyt. Kieltoa voi suojeltavan puolesta hakea myös syyttäjä, sosiaaliviranomainen tai poliisi.

Lähestymiskiellon hakemusten käsittelyprosessi on pyritty luomaan joustavaksi ja nopeaksi. Käsittelyaika hakemuksen vireille tulosta ratkaisun antamiseen oli keskimäärin 33 vuorokautta. Aika vaihteli neljästä 276 päivään. Joka neljäs hakemus käsiteltiin kuitenkin

jo kahden viikon sisällä ja kaksi kolmasosaa kuukauden sisällä.

HÄIRINNÄN LAATU

Ahdistelun muoto luokiteltiin seitsemään ryhmään. Teot mainitaan joko hakemuksessa tai ne ilmenevät todistusaineistosta, henkilötodistajien kertomat eivät asiakirjoista selviä. Passiivisesta tarkkailusta aseelliseen väkivaltaan ulottuvat häirinnän muodot esiintyivät yleensä erilaisina tekoyhdistelminä. Yleisin yhdistelmä tekoja käsittää kotiin tunkeutumista, fyysistä pahoinpitelyä ja tappouhkauksia.

”Lievin” häirintä saattaa tarkoittaa jatkuvia yhteydenottoja ja asian jankutusta ilman varsinaista uhkailua, seurailua ja tarkkailua (43 tapauksessa sadasta). Yksittäisenä tapahtumana yhteydenotto saattaisi siis vaikuttaa viattomalta, mutta kymmenet puhelut päivittäin työpaikalle, ajankäytön määrittäminen ja syytely ovat tietyin edellytyksin tulkittavissa jatkuvaksi vakavaksi häirinnäksi. Pitkittyneet erokriisit saavat joskus ilmenemismuotoja, joihin lähestymiskiellon hakemusten käsittelyprosessi saattaa vaikuttaa ”tervehdyttävästi”, kun ihminen havahtuu näkemään pakkomielteisen käytöksensä.

Toisen ryhmän muodostaa uhrin kotiin tunkeutuminen tai sen yritys, usein seksuaalisesti halventava solvaus, väkivallalla uhkailu, puhelinterrori ja ilkivalta. Näistä mainintoja oli kaikkiaan 72 tapauksessa.

Usein uhkauksien ja huorittelun kohde on äärettömän stressaantunut ja peloisuuttaan, ja joutuu julkisen häpäisyn välttämiseksi rajoittamaan liikkumistaan.

Kolmas häirintälaji sisältää tappouhkauksia ilman että fyysistä kajoamista olisi tapahtunut. Uhkailu on toteutettu esimerkiksi puhelimitse, tekstiviestein tai kirjeitse. Sitä esiintyi 15 tapauksessa. Uhkausviestin saadessaan henkilön kannattaa säilyttää kirjallinen aineisto todisteeksi. Puhelimen tekstiviestin voi käydä näyttämässä poliisille, ja joissain asiakirjoissa on käytetty matkapuhelimen näytöltä valokopioitua kuvaakin todisteena.

Neljännän ryhmän muodostaa fyysinen ja seksuaalinen väkivalta, joita esiintyi 29 tapauksessa. Todisteena pahoinpitelyistä oli yleensä rikosilmoituksia ja poliisin kotihälytysraportteja tai lääkärinlausuntoja.

Viides väkivallan muoto on jo varsin vakava ja suhteellisen yleinen, fyysistä pahoinpitelyä sekä tappouhkauksia, 36 tapauksessa.

Kaikkiaan 13 tapauksessa oli uhkailussa tai pahoinpitelyssä käytetty terä- tai ampu-asetta. 16 tapauksessa väkivalta oli muuten erityisen voimallista ja monimuotoista ja saattoi sisältää myös lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa.

Väkivaltaisuudet esiintyivät siis yleensä erilaisina yhdistelminä, mikä osoittaa, että valtaosassa hakemuksista lä-

Yli puolessa lähestymiskielto tapauksista häirintä tai väkivalta oli kestänyt yli vuoden.

lähestymiskieltoon edellytykset olivat selkeästi olemassa. Häirintä oli useimmiten suhteellisen vakavaa ja väkivalta konkreettista, ja lisäksi sen voidaan olettaa todennäköisesti jatkuvan.

Joka kymmenes kieltoon haettava henkilö oli aiemmin tuomittu lähestymiskieltohakijan pahoinpitelyistä. Yhdeksässä tapauksessa vastaajalle oli jo aikaisemmin tuomittu lähestymiskielto samaa hakijaa kohtaan. Joko poliisin määräämä väliaikainen lähestymiskielto tai tuomioistuimen langettama väliaikainen kielto oli taustalla 22 tapauksessa.

NÄYTÖN TÄRKEYS

Ongelmana lähestymiskieltohakemuksen menestymisessä tuomioistuimessa on joissain tapauksissa ollut näytön puute. Hakija ei välttämättä tule mieltäneeksi todistusvelvollisuutta, kun tapahtumainkulku on hänelle rankkaa todellisuutta. Oikeuskäsittelyssä vain noin kolmasosa hakijoista käytti oikeudellista avustajaa. Hylkäävään ratkaisuun päätyneistä hakemuksista 90 % oli hakijan itsensä laatimia.

Oikeusprosessiin oli 83 jutussa hankittu kirjallisia todisteita häirinnästä. Näitä olivat mm. uhkauskirjeet, pape-

rille puretut matkapuhelimen tekstiviestit, lääkärinlausunnot, rikosilmoitukset ja poliisin raportit kotikäynneistä. Osassa jutuista oli toimitettu tuomioistuimen pyynnöstä esitutkinta. Esitutkintapöytäkirjoja ja tuomiolauselmiä vastaajan aiemmista rikoksista oli myös liitetty juttujen kirjallisiksi todisteiksi.

Rikosilmoituksissa ja kuulustelukirjoissa esiintyivät seuraavat rikosnimikkeet: häiriköinti, kotirauhan rikkominen, laitton uhkaus, pahoinpitely, vahingonteko, ampuma-aserikos, huumerikos, vapaudenriisto ja lähes-

tymiskieltoon rikkominen. Häirintä on siis usein voinut täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Lähestymiskieltoasiakirjoista käy ilmi, että yli puolessa tapauksista häirintä tai väkivalta on kestänyt yli vuoden. Yli neljänneksessä piina on kestänyt useamman vuoden ja joissakin tapauksissa jopa yli 10 vuotta. ■

Eeva-Liisa Hirvonen on oikeustieteen ylioppilas. Kirjoitus perustuu hänen gradututkimukseensa.

■ MARI AALTO

Perheen sisäistä lähestymiskieltoa valmistellaan

Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa lähestymiskiellosta annetun lain täydentämistä ns. perheen sisäisellä lähestymiskielloilla. Se tarkoittaisi, että lähestymiskielto voitaisiin määrätä myös kielloilla suojattavan henkilön ja kieltoon määrättävän henkilön asuessa samassa asunnossa. Nykyisin edellytetään, että osapuolet eivät asu yhdessä.

Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön olisi poistuttava yhteisestä asunnosta. Hän ei myöskään saisi ottaa yhteyttä kielloilla suojattavaan henkilöön eikä seurata tai tarkkailla tätä. Kielto voitaisiin tarvittaessa määrätä laajennettuna koskemaan oleskelua tietyllä alueella. Asialliset

ja selvästi tarpeelliset yhteydenotot sallittaisiin.

Kielto voisi olla voimassa enintään kolme kuukautta. Nykyisen lain mukainen, ”tavallinen” lähestymiskielto voidaan määrätä enintään vuodeksi kerrallaan. Oikeusministeriön asettama työryhmä luovutti mietintönsä viime vuoden tammikuussa.

RIKOKSEN UHKA EDELLYTYKSENÄ

Perheen sisäinen lähestymiskieltoon määrääminen edellyttäisi henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvan rikoksen uhkaa. Toisin kuin tavallisessa lähestymiskiellossa, perheen sisäistä lähestymiskieltoa ei voitaisi määrätä pelkästään vakavan häirinnän torju-

miseksi ja myös uhkaavan rikoksen todennäköisyyden tulisi olla jonkin verran suurempi. Rikoksen todennäköisyys voitaisiin päätellä esimerkiksi kieltoon haettavan henkilön uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä. Lisäksi asiassa tulisi tehdä kokonaisharkinta. Kiellon määrääminen →

On oikeudenmukaisempaa, että uhrin sijasta väkivaltaisesti käyttäytyvän henkilön on poistettava yhteisestä asunnosta.

→ ei saisi olla kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut seikat. Jonkin verran tavallista lähestymiskieltoa tiukemmat edellytykset sekä kiellon lyhyempi voimassaoloaika ovat perusteltuja sen vuoksi, että velvollisuus poistua omasta kodista merkitsee voimakkaampaa puuttumista kieltoon määrätyn oikeuksiin ja vapuksiin.

Perheen sisäisen lähestymiskielton määrääminen ei edellyttäisi, että henkilö olisi tehnyt kiellolla suojattavaan perheenjäsenen kohdistuvan rikoksen. Objektivisesti havaittavissa oleva rikoksen uhka olisi riittävä. Jos rikos olisi jo tapahtunut, kiellon määrääminen ei toisaalta estäisi tekijän saattamista teostaan rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kielto ei ole rangaitus eikä sen pidä vaikuttaa syytteen nostamiseen.

Perheen sisäisen lähestymiskielton määräämiseen sovellettaisiin pitkälti voimassa olevia menettelysääntöksiä. Tavoitteena kuitenkin on, että poliisi määräisi väliaikaisia lähestymiskieltoja nykyistä enemmän, esimerkiksi havaitessaan kotihälytystilanteessa kiellon edellytysten täyttyvän. Väliaikainen kielto olisi mahdollista määrätä myös ilman kenenkään pyyntöä, mutta molempia osapuolia olisi kuultava ennen päätöksen tekemistä. Väliaikaisten kielto-

jen tehokas hyödyntäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä poliisin ja kärjäoikeuden välillä. Järjestelmän toimivuus edellyttää myös, että kieltojen noudattamista pystytään valvomaan. Lähestymiskielton rikkominen on virallisen syytteen alainen rikos.

HUOLENA KIELTOON MÄÄRÄTTYJEN ASUMINEN JA LASTEN ASEMA

Työryhmän mietintö oli laajalla lausuntokierroksella, jonka perusteella viimeistellään hallituksen esitys. Ehdotuksiin suhtauduttiin yleensä myönteisesti, eikä lausuntopalaute anna aiheita laajoihin muutoksiin. Monet lausunnonantajat kiinnittivät kuitenkin huomiota kahteen kysymykseen: kieltoon määrättyjen asumiseen sekä yhteisten lasten asemaan.

Työryhmän mukaan asunnon järjestäminen ei saisi olla edellytys kiellon määräämiselle. Jos kiellon määrääminen edellyttäisi yhteiskunnan järjestämää asuntoa, lakia tuskin tultaisiin soveltamaan kovinkaan paljon. Kielto määrätäisiin yleensä tilanteessa, jossa perheväkivaltaa pelkäävä henkilö ei enää uskalla olla samassa asunnossa asuin-kumppaninsa kanssa. Nykyisin hän joutuu hakeutumaan esimerkiksi turvakotiin, ystävien luo tai hankkimaan uuden asunnon. On oikeudenmukaisempaa, että uhrin sijasta väkivaltaisesti käyttäytyvän on poistettava yhteisestä

asunnosta. Työryhmän mukaan kieltoon määrätyn henkilön tulisi ensisijaisesti järjestää asumisensa itse, mutta viime kädessä asunnon järjestäminen jäisi kunnan sosiaalitoimen vastuulle. Kieltoon määrättyjä olisi tällöin käsiteltävä samalla tavoin kuin muusta syystä tilapäisesti asunnottomiksi joutuneita. Heidän asemaansa voitaisiin kuitenkin parantaa perustamalla tilapäistä asumista tarjoavia kriisikeskuksia.

Työryhmän ehdotuksen mukaan perheen sisäisen lähestymiskielton määrääminen ei vaikuttaisi yhteisten lasten huoltoon eikä tapaamisoikeuteen. Osa lausunnonantajista katsoi, että huollosta ja tapaamisoikeudesta tulisi määrätä lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa. Osa taas sulkisi kieltoon määrätyltä tapaamisoikeuden kokonaan pois tai rajoittaisi sen koskemaan vain valvottuja tapaamisia.

On vaikea löytää kaikkiiin tilanteisiin sopivaa lainsäädännöllistä ratkaisua. Kärjäoikeuden pitäisi ratkaista perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskeva asia niin nopeasti, ettei lasten huolto ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tekemiselle samassa yhteydessä useinkaan olisi edellytyksiä. Tapaamisoikeus on myös ensisijaisesti lapsen oikeus tavata vanhempansa. Tapaamisoikeuden täydellinen sulkeminen pois suoraan lain nojalla tai tuomioistui-

men päätöksellä asiaa kunnolla selvittämättä ja lasta kuulematta ei sen vuoksi olisi perusteltua. Uudella lähestymiskielolla pyritään yleensä vaikuttamaan akuuttiin vanhempien väliseen tilanteeseen, eikä sen nojalla voida ratkaista kiistaa lasten huollosta tai tapaamisoikeudesta. Jos rikoksen uhka kohdistuu lapseen, lähestymiskielolla voidaan suojata myös häntä. Lasten asemaa on kuitenkin jatkovalmistelussa pohdittava huolellisesti.

Tällä hetkellä on vielä epävarmaa, ehditäänkö hallituksen esitys antaa eduskunnalle tämän vaalikauden aikana. Vastaavanlaisten sääntösten valmistelu on parhaillaan käynnissä myös Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa. Ehdotetun tyyppistä lainsäädäntöä on tällä hetkellä voimassa Euroopan valtioista ainakin Itävallassa, Iso-Britanniassa ja Irlannissa. ■

Mari Aalto on lainsäädäntöneuvos oikeusministeriössä.

■ MARTTI LEHTI

Naiskauppa ja Suomi

Tietämys ulkomaalaisten Suomessa harjoittamasta prostituutiosta, erityisesti siihen liittyvästä paritustoiminnasta, on edelleen vähäistä. Tämä johtuu paitsi seurannan niukoista resursseista myös nykyainsäädännön aukoista ja prostituutioon liittyvän rikollisuuden ominaispiirteistä.

Ihmiskauppa prostituuti on ja pornoteollisuuden tarpeisiin (jäljempänä naiskauppa) on tällä hetkellä niin Euroopassa kuin muuallakin nopeasti kasvava ja erittäin tuottoisa rikollisuuden muoto. Vuosittain noin 700 000 naisen ja lapsen arvioidaan joutuvan uhriksi eri puolilla maailmaa ja yksin Euroopassa toiminnan liikevaihto lie-nee vähintään 150-200 miljoonaa euroa. Euroopan unionin maat ovat naiskaupassa nimenomaan vastaanottajia.

Kaupan pääsuunta unionin alueelle on Itä-Euroopan ja Balkanin entisistä sosialistimaista, mutta naisia tuodaan myös Aasiasta, Afrikasta ja Etelä-Amerikasta.

Myös Suomessa naiskaupasta käyty keskustelu on viime vuosina vilkastunut. Repäisevien otsikoiden takaa löytyy kuitenkin suhteellisen niukasti tosiasiallista tietoa, ja sekin on yleensä yleisluontoista ja ristiriitaista. Äskettäin ilmestyneessä tutkimuksessa selvitettiin Suomeen

PEKKA ELOMAA / LEHTIKUVA

Prostituution yleisyyteen nähden ilmi tulevien, saati tuomioon johtavien, tapauksen määrä on Suomessa täysin marginaalinen.

suuntautuvan ulkomaalaisprostituution nykytilannetta, erityisesti siihen liittyviä prostituoitujen tahdonvapauden loukkauksia sekä toiminnan organisointia eri viranomaisten, tutkijoiden ja sosiaalityöntekijöiden tietojen ja kokemusten perusteella.

HAJANAINEN LAINSÄÄDÄNTÖ ONGELMANA

Tietämys ulkomaalaisten maassamme harjoittamasta prostituutiosta ja erityisesti sen organisoinnista on edel-

leenkin varsin aukollista. Tämä koskee niin viranomaisia kuin riippumattomia tutkijoita ja sosiaalityöntekijöitäkin. Pääsyy on prostituution ja paritusrikollisuuden seurantaan osoitettujen resurssien niukkuus, mutta tiedon puutteeseen vaikuttavat myös nykyainsäädännön aukot ja prostituutioon liittyvän rikollisuuden erät ominaispiirteet.

Täysi-ikäisten harjoittama prostituutio ei ole meillä rikosoikeudellisesti ran-

Prostituution ja paritusrikollisuuden rakenne ja volyymi mullistuivat Suomessa 1990-luvulla.

Muutamassa vuodessa venäläiset ja virolaiset valloittivat prostituutiomarkkinat.

→ gaistavaa sen enempää palvelujen myynnin kuin ostamisen osalta, sen sijaan toisen prostituutiosta hyötyminen on kriminalisoitu parituksena. Paritussäännöksen lisäksi prostituution, nimenomaan siihen liittyvän ihmiskaupan ja prostituoituihin kohdistuvien tahdonvapauden loukkausten sääntely pohjautuu lähinnä rikoslain yleisiin väkivaltarikoksia, seksuaalirikoksia, ihmisryöstörikoksia, pakotusrikoksia ja maahantulorikoksia koskeviin säännöksiin sekä ulkomaalaislakiin.

Kaiken kaikkiaan sääntely on hajanaista ja sovellettavissa olevat lainkohdat säädetty pääosin muuhun tarkoitukseen kuin prostituution valvontaan. Prostituutioon liittyvä ihmiskauppa onkin meillä kattavasti kriminalisoitu ainoastaan lapsikaupan osalta. Tilanne muuttunee kuitenkin parempaan suuntaan, jos viireillä oleva hanke naiskaupan kriminalisoivan yleissäännöksen lisäämisestä rikoslakiin toteutuu.

HALU AVUSTAA VIRANOMAISIA VÄHÄINEN

Prostituution liittyvän rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa haittaa myös sen luonne. Ensinnäkin se on ylikansallista rikollisuutta. Organisaattoreista osa toimii maamme rajojen ulkopuolella, ja heitä on jo tästä syystä vaikea saattaa oikeudelliseen vastuuseen.

Toiseksi uhrien, prostituoitujen, halukkuus ja mahdollisuus avustaa viranomaisia on yleensä vähäinen. Uhrin ja parittajan suhde on usein osin symbioottinen, sillä prostituoitu ei ole ainoastaan riiston kohde, vaan hyötyy myös itse taloudellisesti toiminnasta. Toisaalta silloinkin kun kyseessä on puhdas riistosuhde prostituoitujen oikeudellinen ja tosiasiallinen asema parittajiin nähden on heikko. Prostituutio on ulkomaalaislakiin kirjattu käännyttämisperuste ja juttuihin sekaantuneet ulkomaalaiset prostituoidut myös käännytetään lähes säännönmukaisesti, viimeistään tuomion jälkeen.

Toisaalta todistamaan hallukkaita prostituoituja ei voida tehokkaasti suojata silloinkaan, kun heitä ei käännytetä. Prostituution organisoijat Suomen päässä ovat sitä vastoin yleensä joko Suomen kansalaisia tai oleskeluluvalla maassa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia, joita käännytyssuhke ei koske.

Lisäksi, vaikka tapaus johtaisikin oikeuskäsittelyyn ja tuomioon, seurauksena on normaalitapauksessa vain sakkorangaistus tai lyhyt ehdollinen vankeusrangaistus. Tuomio ei siten katkaise parittajan toimintaa eikä poista häntä prostituoidun elinpiiristä lyhyeksikään aikaa. Samalla kuitenkin taloudelliset menettämisseuraamukset saattavat

olla hyvinkin ankarat. Tarve ja halu kostaa viranomaisia avustaneelle prostituoidulle on suuri ja mahdollisuudet siihen erinomaiset.

Näistä syistä prostituoitujen halukkuus tehdä ilmiantoja ja todistaa jutuissa parittajia vastaan on käytännössä lähes olematon. Ilman prostituoitujen yhteistyötä oikeudellisesti riittävän näytön hankkiminen rikoksista on puolestaan erittäin hankalaa.

TOIMINNAN RAKENNE MUUTTUI 1990-LUVULLA

Paritusrikoksia on poliisin tietoon tullut viime vuosina 20–30 vuodessa, syyttäjälle niistä on päätyntä noin 40 %. Tuomittuja on vuosittain ollut viitisentoista (jutuissa on säännönmukaisesti ollut useampia syytettyjä, syytteistä tuomioon on vuosittain johtanut keskimäärin kaksi kolmannesta). Rangaistuksena noin 60 %:ssa tuomioista on ollut lyhyt ehdollinen vankeusrangaistus ja 30 %:ssa sakkorangaistus, ehdottomaan vankeusrangaistukseen syytteistä on johtanut alle 10 %.

Prostituution yleisyyteen nähden ilmi tulevien – saati tuomioon johtavien – tapausmäärä on täysin marginaalinen. Prostituution ja paritusrikollisuuden rakenne ja volyymi mullistuivat Suomessa 1990-luvun mittaan. Aikaisemmin markkinat olivat lähes kokonaisuudessaan kotimaisissa käsissä. Prostituoidut

toimivat yleensä itsenäisesti, paritustapauksia tuli ilmi harvoin eikä toiminta ollut suuremmin järjestäytyntä.

Viimeisten kymmenen vuoden aikana tilanne on muuttunut. Muutamassa vuodessa Neuvostoliiton romahduttamisen jälkeen venäläiset ja virolaiset valloittivat Suomen prostituutiomarkkinat. Tällä hetkellä noin 90 % maassamme toimivista prostituoiduista tulee joko Virosta tai Venäjältä. Heidän tarkasta määrästään on saatavissa vain arvioita, mutta yksin Helsingissä toiminee tällä hetkellä vähintään 400–600 ulkomaalaista prostituotua. Kaiken kaikkiaan Pietarin alueella asuu noin 2 500 ja Murmanskissa noin 300 henkilöä, jotka harjoittavat säännöllisesti tai ajoittain prostituutiota Suomessa. Virossa ammattiprostituotujen määrä on nykyisin 2 000–3 000. Heistä huomattava osa toimii ajoittain myös meillä.

Varsinaista ihmisalakuljettusta suomalaisen prostituutioon ei näyttäisi juurikaan liittyvän – ainakaan viranomaisten tietoon tapauksia ei ole tullut. Myös muutoin rikoksia, joissa on ollut naiskaupan piirteitä, esimerkiksi takavarikoitu prostituotujen passit tai rajoitettu olennaisesti heidän liikkumisvapautaan, on tullut ilmi erittäin vähän. Tällaisia tapauksia on viimeisten viiden vuoden aikana päätyntä poliisitutkin-

Itäprostituution ja paritustoiminnan perusteellinen kartoitus Suomessa ja naapurimaissa olisi ensiarvoisen tärkeää selvän ja oikean kuvan saamiseksi.

taan vain kymmenkunta.

Virolais- ja venäläisprostituoidut tulevat Suomeen yleensä turisteina, toimivat muutamasta päivästä muutama viikkoon ja palaavat kotiin. Virosta tulevat ovat pääosin venäjänkielisiä Tallinnasta ja maan muista suuremmista kaupungeista, Venäjältä tulevat ovat yleensä Pietarin alueelta ja Murmanskista.

Erilaisista viisumivaatimuksista johtuen virolainen ja venäläinen prostituutio poikkeavat meillä toisistaan nykyisin jossain määrin. Virolaiset pääsevät maahan suhteellisen helposti ja voivat oleskella Suomessa kerralla jopa kolme kuukautta. Venäläiset joutuvat sen sijaan hankkimaan turisti- tai vierailuviisumin. Heidän mahdollisuutensa harjoittaa toimintaansa itsenäisesti on huomattavasti heikompi ja myös työskentelyjaksot muodostuvat lyhyemmiksi.

Siitä, kuinka moni virolais- ja venäläisprostituoiduista toimii itsenäisesti ja kuinka monella on ainakin jonkinasteinen paritussuhde, ei ole tietoa. Itsenäisesti toimivat lienevät kuitenkin vähemmistönä, sillä niin Virosta kuin Venäjältäkin tulevat tarvitsevat ansioidensa maksimoimiseksi ainakin jonkin asteista ulkopuolista apua sekä toimitilojen että asiakkaiden hankkimiseen. Lisäksi on myös tietoa siitä, että ainakin suuremmissa kaupungeissa itsenäisesti toimivia prosti-

tuoituja ahdistellaan (yleensä venäläisten tai virolaisten) suojelurahojen kerääjien toimesta.

PAKKOPROSTITUUTIOTA EI ILMEISESTI JUURI OLE

Suomeen suuntautuvaan itäprostituutioon liittyy kuitenkin myös tekijöitä, jotka eivät ole omiaan suosimaan pakkoprostituution äärimmäisiä muotoja.

Yksi niistä on toiminnan tuottoisuus. Pienellä riskillä ja mitättömällä investoinneilla parittajat kykenevät saamaan mietojen huumeiden tukkausta vastaavan katteen ja samalla takaamaan prostituoiduille näiden kotimaan keski-ansioihin nähden moninkertaiset kuukausiansiot. Prostituoitu ansaitsee viikon työtöjälakson aikana keskimäärin 500–1700 euroa, joka vastaa Virossa kolmen-neljän kuukauden keskipalkkaa ja Venäjällä suhteellisesti vieläkin korkeampaa ansiotasoa. Parittaja puolestaan pääsee parilla prostituoidulla hyvinkin 150 000–300 000 euron verotettiin vuosiansioihin.

Koska suurin kiinnijäämis- ja taloudellinen riski toiminnassa ovat prostituoidut, parittajan edun mukaista on taa- ta heidän suhteellinen tyytyväisyytensä ja sitä kautta toiminnan keskeytyksetön ja häiriötön sujuminen. Toisaalta huomattavasta taloudellisesta tuotosta johtuen vapaaehtoisia tarjokkaita prostituutioon

Suomessa löytyy Virosta ja Venäjältä markkinoiden tarpeeseen nähden vielä riittävästi.

Suomen itäprostituutioon liittyviä epäkohtia ehkäisee osaltaan myös prostituoitujen kielitaito, sivistystaso ja rekrytointialueet. Pääosa prostituoiduista tulee lähialueilta ja he kohtaavat Suomessa varsin tutun kulttuuripiirin. Useimmat ovat myös ainakin auttavasti joko suomen- tai englanninkielen taitoisia. Lisäksi naiset ovat keskimäärin erittäin korkeasti koulutettuja. Nämä tekijät tasavertaistavat heidän asemaansa suhteessa parittajiin. Liikkumisvapauden riistäminen on pitemmän päälle hankalaa ja epätydyttävän paritussuhteen katkaisu- minen yksinkertaisesti kotiin palaamalla suhteellisen helppoa. Tapauksissa, joissa toiminnan organisoinnissa on mukana Viron ja Venäjän alamaailman edustajia, prostituoitujen asema on tosin ongelmallisempi.

Prostituutioon liittyviä törkeitä väärinkäytöksiä on omiaan ehkäisemään myös se, että ilmituloriski on pitemmän päälle varsin suuri. Suomalainen yhteiskunta on suhteellisen korruptoitumaton. Laajamittainen ja pitkäaikainen törkeä pakottaminen tulee enemmin tai myöhemmin lähes varmasti ilmi, ja vaikka prostituution seurantaan suunnatut resurssit ovatkin vähäiset, viranomaiset ja kansalaisjärjestöt eivät kuiten-

kaan suhtaudu toiminnan epäkohtiin välinpitämättömästi. Ilmi tulevat törkeät rikokset johtavat säännönmukaisesti syytteen ja rangaistukseen.

Tämä kaikki ei merkitse sitä, että perustilanne itäprostituutiossa olisi tällä hetkellä ongelmaton, mutta toimintaan liittyvät epäkohdat ovat ilmeisesti lähinnä yleisiä, prostituutioon aina ja kaikkialla liittyviä. Perustutkimuksen puuttuessa tilanteesta ei kuitenkaan voi esittää kuin perusteltuja oletuksia. Itäprostituution ja paritustoiminnan perusteellinen kartoitus Suomessa ja naapurimaissa olisikin ensiarvoisen tärkeää selvän ja oikean kuvan saamiseksi sekä prostituoitujen tosiasiallisesta tilanteesta että paritustoiminnasta ja sen kytköksistä muuhun rikollisuuteen. ■

Martti Lehti on tutkija Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Kirjoitus perustuu hänen ja Kauko Aromaan tutkimusraporttiin *Naiskauppa, laitton siirtolaisuus ja Suomi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 186. Helsinki 2002.*

Keinoja naiskaupan torjumiseksi pohdittiin Lappeenrannassa

Lappeenrannassa järjestettiin huhtikuussa seminaari ”Miehet rajalla – Asiaa naiskaupasta”, joka oli suunnattu poliisi-, tulli- ja rajavartiolaitosten viranomaisille sekä sosiaali- ja terveysalan työntekijöille.

Seminaari liittyy Pohjoismaisen ministerineuvoston naiskaupan vastaiseen kampanjaan. Pohjoismaissa se suunnataan pääasiallisesti naiskaupan ilmiöstä tiedottamiseen niin viranomaistoille kuin seksikaupan asiakkaille. Baltiassa kampanjalla pyritään estämään uusien naiskaupanuhrien syntyminen. Suomen kansallisen kampanjan on suunnitellut ja sitä koordinoi Stakesissa toimiva Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke.

Sisäministeriön ylikomisario Mikko Lampikoski painotti seminaarin avauspuheenvuorossa Palermon sopimuksen edellyttämiä lainsäädäntöuudistuksia sekä viranomaisten verkostoyhteistyötä.

Erityisasiantuntija Marjut Jyrkinen Stakesista kritisoi libertanistisista arvoista seurannutta ja 1990-luvulla alkannutta seksiteollisuuden ihanointia ja seksipalvelujen os-

toa hedonistisena oikeutena. Hänen mukaansa naiskaupan ja prostituution lisääntyminen Suomen lähialueilla liittyy köyhyyden naisistumiseen, alueelliseen eriarvoisuuteen esimerkiksi työllisyyden suhteen, koulutuksen puutteeseen, sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja liikkuvuuden helpottumiseen.

Seksiteollisuus toimii Suomessa kahteen suuntaan: itseään kauppaavat naiset tulevat Suomeen ja suomalaiset asiakkaat liikkuvat itään ja etelään ostamaan palveluja. Jyrkinen mukaan Suomen naiskaupan kohdemaana on toimittava kysynnän vähentämissiksi. Seksin ostaminen olisi hänestä kriminalisoitava Suomessa Ruotsin mallin mukaisesti ja toimia tarvittaisiin todistajansuojan ja uhrien suojelemisen parantamiseksi.

Sosiaalisihiteeri Raija Dilén Tukholmasta näki Ruotsin lain seksipalvelun oston kriminalisoinnista moraaliseksi. Ruotsissa on jo kauan kaupungin sosiaalityössä autettu prostituoituja lopettamaan seksin myyminen. Jokaiselle avunhakijalle annetaan pitkäaikainen tukihenkilö. Toimeentulotuen ja sairasloman myöntämisen jälkeen naisille etsitään vaihtoehtoisia ammatteja. Tämä

auttamismalli rakentuu eri viranomaisten väliselle yhteistyölle.

TUTKIMUKSIA PROSTITUUTIESTA

Johtaja Kauko Aromaa esitteli hänen ja Martti Lehden uutta tutkimusta naiskaupasta (s. 21).

Projektitutkija Reet Nurmi Stakesista kertoi kenttätutkimuksestaan Helsingin seksibaareissa toimivista ulkomaalaisista naisista. Nurmen mukaan naiset ovat ajautuneet seksitöihin Suomeen usein taloudellisesta pakosta. Samalla prostituutioon liittyvät myytit luovat vääriä kuvitelmia naisten mahdollisuuksista ansaita rahaa. Tutkimukseen osallistuneista naisista neljännes oli aloittanut prostituution alaikäisenä. Nurmen mukaan Helsingin ulkomaalaisista prostituoiduista 70 % oleskelee maassa turistiviisumilla ja 30 % oleskeluluvalla.

Rikosylikonstaapeli Jouko Ikonen kertoi Keskusrikospoliisin tekemästä lehti-ilmoittelun kartoituksesta, jossa aineistona oli Helsingin Sanomien ja Iltalehden viihdepalveluilmoitukset heinä-syyskuulta 2001. Yli puolet ilmoituksista koski ulkomaalaisia naisia ja 9 % miesten tarjontaa palveluita. Tutkimuksen

mukaan toiminta on niin suomalaisten kuin ulkomaalaisten rikollisryhmien käsissä. Puhelinnumeroista suurin osa oli anonyymejä matkapuhelinliittymiä, joista suurin osa vaihtui 4 kuukauden seurannan jälkeen.

Työryhmissä pohdittiin eri viranomaisten rooleja ja valmiuksia toimia naiskauppaa vastaan. Todettiin, että poliisin aktiivisuus toimii preventiivisesti. Tästä esimerkkinä on paritusrikosten aikaisempaa aktiivisempi tutkinta. Paritusrikkosista tuomittujen lukumäärä kaksinkertaistui vuonna 2001 edelliseen vuoteen verrattuna ja sama suuntaus jatkuu myös tänä vuonna. Ilmiön esillä pitämistä pidettiin tärkeänä ja tiedotuskampanjaa hyödyllisenä. Moni ammatillisen yhteistyön kokonaisuuden löytämistä sekä Palermon sopimukseen liittyviä lainsäädännön uudistuksia pidettiin ensisijaisina.

Kampanjaan liittyvä seuraava viranomaisseminaari järjestetään loka-marraskuussa Kemissä. ■

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija YK:n yhteydessä toimivassa Euroopan kriminaalipolitiikan instituutissa (HEUNI) ja toimi seminaarin puheenjohtajana.

Sopimushoito

Oikeusministeriölle maaliskuussa mietintönsä luovuttanut toimikunta ehdottaa uutta sopimushoito -nimistä rangaistusta kokeiltavaksi kolmen vuoden aikana Espoon, Kotkan, Kuopion, Lahden, Porin, Oulun, Seinäjoen ja Turun käräjäoikeuksissa. Sopimushoitoa voidaan tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta samoin kuin yhdyskuntapalveluakin. Hoidon pituus olisi vähintään kuusi kuukautta ja enintään kaksi vuotta.

Sopimushoito on tarkoitettu lähinnä niille, joita ei päihdeongelmansa takia voida tuomita yhdyskuntapalveluun. Nykyisin he suorittavat rangaistuksensa vankilassa. Sopimushoito tulisi käytännössä sovellettavaksi lähinnä toistuviin rattijuopumuksiin sekä omaisuusrikoksiin ja lievempiin väkivaltarikoksiin syylistyneille päihdeongelmallisille. Tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikosten tekemiseen on huomattavassa määrin vaikuttanut päihdeiden ongelmakäyttö ja että sopimushoitoon tuomitseminen on perusteltua uusien rikosten ehkäisemiseksi ja tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi. Lisäksi edellytetään, että rikosentekijä on itsekin halukas sopimushoitoon ja hänen oletetaan noudattavan sen ehtoja.

Sopimushoito voi käsittää päihdehuoltolain mukaista laitoshoidon tai avohoidon, useimmiten molempia hoitomuotoja. Hoitosuunnitelmaan voi sisältyä lyhytaikainen katkaisuhoidon laitoksessa ja sitä seuraava pitkäaikainen psykososiaalinen kuntoutus, jonka aikana päihdeettömyyttä kontrolloidaan. Sopimushoitoon voi sisältyä myös pitkäaikainen yhteisöhoitojakso.

Sopimushoidon ongelmakohtia

Sopimushoidon toteutukseen sisältyy monia ongelmallisia kysymyksiä, jotka on ratkaistava ennen kuin kokeilu voidaan onnistuneesti toteuttaa. Sopimushoitotoimikunta suhtautui luottavaisesti siihen, että nekin pystytään ratkaisemaan.

Periaatteellisena ongelmana sopimushoidossa voidaan pitää sitä, että tuomittava ehdoton vankeusrangaistus ja sen korvaava hoito eivät ole pituudeltaan toisiinsa verrattavissa. Toimeenpanosuunnitelma, josta ilmenee päihdehoidon pituus ja laatu, tehdään ennen tuomioistuinkäsittelyä pelkästään hoidon tarpeen perusteella. Kun hoito voi sisältää laitoshoidon ja avohoidon ja avohoidon voi intensiivisyydeltään vaihdella, ei sopimushoidon pituuksia ole helppo verrata keskenään. Vielä vaikeampaa on verrata sitä vankeusrangaistuksen pituuteen.

Miten siis voidaan välttää pahimpia kohtuuttomuuksia? Tuomioistuin voi hylätä toimeenpanosuunnitelman, jos se katsoo, että ehdotettu hoito ei pituutensa tai sisältönsä vuoksi voi korvata tuomittavaa ehdotonta vankeusrangaistusta. Toisaalta syytetty itse voi olla antamatta suostu-

mustaan sopimushoitoon, jos katsoo sen liian pitkäksi tai vaativaksi vaihtoehtoisen vankeusrangaistukseen verrattuna.

Syytetty antaa suostumuksensa toimeenpanosuunnitelmaa tehtäessä ja tuomioistuimen on varmistettava suostumus pääkäsitellyssä tiedustelemalla asiaa syytetyltä

Sopimushoidon joustavan toteutuksen kannalta olisi hyvä, jos tuomioistuimessa suostumus varmistettaisiin niin, että syytetty olisi tietoinen paitsi sopimushoidon sisällöstä ja pituudesta myös vaihtoehtoisen vankeusrangaistuksen pituudesta. Jos syytetty saa tämän tiedon vasta tuomiota julistettaessa, hän ei voi enää perua suostumustaan. Ainoa keino sopimushoidon välttämiseksi ja vankilan valitsemiseksi olisi tällöin se, että hän kieltäytyy aloittamasta sopimushoitoa. Nämä tilanteet tulisi pyrkiä minimoimaan.

Periaatteellisena ongelmana sopimushoidossa voidaan pitää sitä, että tuomittava ehdoton vankeusrangaistus ja sen korvaava hoito eivät ole pituudeltaan toisiinsa verrattavissa.

→ KRIMINAALIHUOLTOLAITOKSEN ALOITTEELLISUUS

Harkitessaan sopimushoidon sopivuutta rangaistukseksi tuomioistuimella on käytössään kriminaalihuoltolaitoksen tekemä selvitys sopimushoidon edellytysten täyttymisestä ja toimeenpanosuunnitelma, josta ilmenee hoidon pituus ja hoitomuodot. Yleensä on myös tehty selvitys soveltuvuudesta yhdyskuntapalveluun.

Toimikunnan ehdotuksen mukaan yhdyskuntapalvelu olisi ensisijainen rangaistus. Jos syytetyn arvioidaan suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta, häntä ei voitaisi tuomita sopimushoitoon.

Yhdyskuntapalvelussa soveltuvuus selvitykset tehdään yleensä syyttäjän pyynnöstä. Myös sopimushoidossa on tarkoitus, että syyttäjällä on velvollisuus pyytää sopimushoitoselvitystä. Usein tieto sopimushoidon edellytysten täyttymisestä saadaan kuitenkin tehtäessä yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitystä. Kriminaalihuoltolaitoksen tulee olla asiassa aktiivinen. On myös tärkeää, että syytetty itse on tietoinen siitä, että sopimushoito voi olla yksi vaihtoehtoinen rangaistus. Hän voi saada tästä tiedon esimerkiksi poliisin suorittaman esitutkinnan yhteydessä.

Kriminaalihuoltolaitoksen aktiivisuus on tärkeää pyrittäessä välttämään sitä, että sopimushoitoselvityksen tekemisen tarve tulee esille vasta tuomioistuinkäsittelyssä tai että selvitysten tekemättä jät-

tämisestä tulee yleinen muutoksenhaun peruste.

PÄIHTEETTÖMYYDEN VAATIMUS

Ehdotuksen mukaan sopimushoitoon tuomittu on velvollinen päihteettömyyden toteuttamiseksi antamaan vaadittavissa virtsa-, sylki- ja verinäytteen sekä suorittamaan puhalluskokeen. Päihteettömyyttä seurataan koko täytäntöönpanon ajan.

Ennen sopimushoitokokeilun käynnistymistä kriminaalihuoltolaitoksen on päätettävä millaista linjaa noudatetaan niiden kohdalla, jotka hoidon aikana ”retkahtavat” päihdeiden käyttöön. Ehdotettu lainsäädäntö jättää tämän tarkoituksellisesti avoimeksi. Päihdekuntoutuksessa korostetaan, että kuntoutuminen tapahtuu yritysten ja erehdysten kautta. Päihdehoidon logiikkaa noudattaen yksittäinen ”retkahdus” ei automaattisesti merkitse hoidon keskeyttämistä ja sopimushoidon muuntamista vankeudeksi.

Toisaalta Ruotsissa on elektronisen valvonnan yhteydessä noudatettu hyvin tiukkaa politiikkaa. Yksittäinenkin päihdeiden käyttö johtaa rangaistuksen suorittamiseen vankilassa. Elektronisen valvonnan kohderyhmä ei varmaankaan ole yhtä vahvasti päihdeongelmainen kuin sopimushoitoon valikoituva ryhmä.

Jos sopimushoidosta on tarkoitus tehdä todellinen kokeilu, kokeilualueilla voitaisiin noudattaa osittain erilais-

ta politiikkaa reagoimisessa päihteettömyysvaatimuksen rikkomiseen. Voidaan kuitenkin kysyä, onko tämä mahdollista ilman selkeää laissa annettua valtuutusta.

KYSYMYS KORVAUSHOIDOSTA

Sopimushoidon sisältö on suunniteltava asianomaisen hoidon tarpeen mukaisesti. Ensisijaisina hoitomuotoina tulisivat varmaan olemaan päihdeistä vierottamiseen tähtäävät laitos- ja avohoitojaksot.

Opioidiriippuvaisten lääkkeellinen vierotus-, korvaus-, ja ylläpitohoito on sosiaali- ja terveysministeriön huhtikuussa antaman asetuksen mukaista päihdehoitoa, eikä sitä ole syytä sulkea pois sopimushoidonkaan piiristä. Sen käyttö tulee kysymykseen kuitenkin vain, jos muita hoitomuotoja on jo kokeiltu. Opioidiriippuvaisten lääkkeellisen hoidon keskeisenä edellytyksenä on aina myös tarpeenmukainen psykososiaalinen kuntoutus. Pelkkä lääkkeiden kontrolloitu jakaminen ei voi olla sopimushoidon sisältönä.

Sopimushoitotoimikunnan ehdotus jättää avoimeksi kysymyksen siitä, voiko myös ylläpitohoito olla sopimushoidon sisältönä. Tuntuu luonnolliselta asettaa tavoitteeksi korvaavasta lääkityksestä luopuminen. Sopimushoidon sisältö olisi muotoiltava sellaiseksi, että korvaushoito ei täytäntöönpanon aikana muuttuisi ylläpitohoidoksi.

Päihdehuollon asiantunti-

joiden mukaan monet opioidiriippuvaiset asettavat lääkkeellisen hoidon muiden hoitomuotojen edelle. Vaikka sopimushoidon täytäntöönpanossa korostetaankin rikoksentekijän oman aktiivisen osallistumisen merkitystä, tämä ei saa merkitä, että hoitosuunnitelmia tehdään pelkästään hänen aloitteidensa pohjalta. Jos korvaushoitoon päädytään objektiivisin perustein ja STM:n asetuksen mukaisin kriteerein, on huolehdittava sen järjestämisestä viikonloppujenkin aikana niin kontrolloiduissa olosuhteissa, että mahdollisuus lääkkeiden ajautumiseen katukauppaan on ehdottomasti pois suljettu.

Lakiehdotuksen mukaan kriminaalihuoltolaitos tekee hoidosta sopimukset hoitoyksikön kanssa ja voi asettaa hoidon järjestämiselle tarvittavat ehdot.

KOKEILUALUEET

Ehdotetuista kokeilualueista puolet (Espoo, Kotka, Lahti ja Turku) on organisoitunut A-klinikkasäätiön päihdehuollon palvelujen varaan ja toinen puoli (Kuopio, Oulu, Pori ja Seinäjoki) käyttää kunnallisen päihdehuollon palveluja. Näin tavallaan saadaan tasapuolisesti kokemusta siitä, miten yhteistyö sujuu eri palveluntuottajien kanssa. A-klinikkapaikkakunnat ovat kuitenkin koko maata ajatellen yliedustettuina.

Sopimushoito merkitsee työn sisällön muuttumista myös päihdehuollossa. Entistä enemmän joudutaan kiinnit-

Ehdotetuilla kokeilualueilla arvioidaan tuomittavan yhteensä 100 sopimushoitorangaistusta vuosittain. Siitä aiheutuva kustannus on 1,2 miljoonaa euroa vuodessa.

tämään huomiota päihdeittömyystavoitteeseen ja päihteen ja rikosten väliseen yhteyteen. Ehdotettu kokeilualueiden valinta merkitsee sitä, että kunnallisen päihdehuollon puolella on edessä suuri urakka siinä vaiheessa, kun sopimushoito ulotetaan koko maahan.

SOPIMUSHOIDON KUSTANNUKSET

Ehdotetuilla kokeilualueilla arvioidaan tuomittavan yhteensä 100 sopimushoitorangaistusta vuosittain. Siitä aiheutuva kustannus on 1,2 miljoonaa euroa vuodessa. Sopimushoito maksaa yhtä paljon kuin vastaavat vankeusrangaistukset. Muista yhdyskuntaseuraamuksista ja vankeusrangaistuksista poiketen sopimushoidon kustannuksista valtaosa on muuttuvia kustannuksia. Hoitopäivämaksujen ja poliklinikkamaksujen osuus on 73 % ja henkilökunnan palkkausmenojen osuus vain 16 %. Ennakoitua suurempaa määrää rangaistuksia ei siis voida panna täytäntöön teettämällä henkilökunnalla enemmän töitä.

Sopimushoidon kustannusten kattamisessa näyttää olevan neljä varsin erilaista ajatustapaa:

– Päihdehuollon järjestämisen tulisi tapahtua kotikunnan vastuulla ja kustannuksella. Toimikunta on torjunut tämän ratkaisumallin. On pidetty suomalaisen oikeusjärjestelmään sopimattomana, että tuomio olisi riippuvainen kotikunnan antamasta maksusi-

toumuksista.

– Mitään todellisia lisäkustannuksia ei ole, koska sopimushoitoon tuomittavat ovat joka tapauksessa oikeutettuja saamaan kunnan kustantamana päihdehuollon palveluja. Tämän ajattelutavan mukaan valtion menojen lisäys kompensoituu kuntien menojen vähentymisenä. Tästäkään ajatuksesta ei ole suurta iloa ratkaistaessa sopimushoidon kustannusten kattamista valtion talousarviossa.

– Lisärahoitusta ei tarvita, koska vastaava säästö syntyy vankeinhoidon puolella. Eri-lainen kustannusrakenne vaikuttaa siihen, että ratkaisu ei ole näin yksinkertainen. Säästöt vankeinhoidon puolella eivät synny yhtä nopeasti kuin mitä kustannukset sopimushoidossa syntyvät.

– Sopimushoito koko maahan laajennettunakaan ei tule vähentämään vankeinhoidon menopaineita. Vankiluvun vähentyessä 1970-luvulta lähtien ei sillä ollut vaikutusta vankeinhoidon menoihin. Kun vankiluku nyt on kääntynyt nousuun, sillä on kyllä perusteltu menojen lisäystarpeita.

Realistinen suhtautuminen kustannusten kattamiseen lähtee siltä pohjalta, että sopimushoito koko maahan laajennettuna tulee pienentämään vankeinhoidon kustannuspaineita. Tämä tulee ottaa budjettilaskelmissa huomioon unohtamatta niitä muita tekijöitä, jotka samanaikaisesti lisäävät vankeinhoidon kustannuksia. Kokeiluvaiheessa sopi-

mushoidon kustannukset on suurimmalta osin budjetoitava lisärahoituksena kriminaalihuoltolaitokselle.

SEURANTA JA ARVIOINTI

Sopimushoidon kokeilun seurannalle ja arvioinnille asettaa erityisiä vaatimuksia sen kalteus. Kokeiluaikana on pystyttävä selvittämään, onko sopimushoitoon tuomittujen uusintarikollisuus vähäisempää kuin vastaavan taustan omaavien kokeilupaiikkakuntien ulkopuolella vankeusrangaistukseen tuomittujen uusintarikollisuus.

Vastaava selvitys tehtiin yhdyskuntapalveluun alueellisen kokeilun aikana tuomituista (ks. Haaste 3-4/2001). Kokeilun alueellisuus mahdollistaa tällaisen tutkimuksen suorittamiseen. Uusintarikollisuuden osalta riittää jopa yhden vuoden seuranta-aika.

Samoin on seurattava sopimushoidon vaikutuksia kalliiden päihdehoitojen ja sairaalahoidojen käyttöön rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Myös tällä alueella voidaan edellyttää myönteisiä tuloksia, jotta sopimushoito puolestaisi paikkaansa seuraamusjärjestelmässä.

KOKEILU KOKO MAAHAN?

Sopimushoito-toimikunnan mietintöön sisältyvän eriävän mielipiteen mukaan kokeilu olisi käynnistettävä samanaikaisesti koko maassa. Periaatteellisella tasolla olisi helppo yhtyä eriävään mielipiteeseen.

Sopimushoito-kokeilu voidaan käynnistää koko maassa samanaikaisesti, jos:

– Kriminaalihuoltolaitos kykenee kouluttamaan henkilöstönsä sopimushoidon täytäntöönpanoon vuoden 2004 alkuun mennessä

– aluetoimistot kykenevät luomaan riittävän yhteistyöverkoston päihdehuollon palvelujen ja toiminta-alueitten kanssa

– Kriminaalihuoltolaitos pystyy sopimushoito-toimikuntaa tarkemmin arvioimaan koko maassa sopimushoitoon tuomittavien lukumäärän ja saamaan sitä vastaavan rahoituksen (4,8 miljoonaa euroa) talousarvioonsa joko lisärahoituksena tai siirtona vankeinhoidolaitokselta ja

– oikeusministeriö pystyy takaamaan ensimmäisen kokeiluvuoden aikana riittävän lisärahoituksen siinä tapauksessa että sopimushoitoon tuomitaan ennakoitua enemmän. ■

Kari Vanhala on filosofian tohtori ja sopimushoito-toimikunnan jäsen. (kari.a.vanhala@kolumbus.fi)

Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta

Huumausaineen käyttörikostyöryhmän väliraportissa sekä valtakunnansyyttäjän ja poliisiylijohtajan alustavissa soveltamisohjeissa on kiinnitetty erityistä huomiota alle 18-vuotiaisiin nuoriin ja huumeriippuvaisiin ongelmakäyttäjiin.

Huumausaineen käyttörikosuudistuksen keskeisenä sisältönä oli rangaistusmääräysmenettelyn käytön mahdollistaminen. Sillä tavoiteltiin (1) voimavarojen säästämistä, (2) nopeaa rikosoikeudellisesta puuttumista huumausaineen käyttöön sekä (3) syyttämättäjättämiskäytännön yhtenäistämistä, ettei syytteitä jätettäisi nostamatta sen vuoksi, että sakon määräämistä tuomioistuimenmenettelyssä pidetään liian raskaana. Syyttämättäjättämiskäytännön yhtenäistämistä tavoiteltiin myös toimenpiteistä luopumissäännöksen selkeyttämisellä.

Lisäksi uudistuksella pyrittiin (4) muiden viranomaistoimien kuin rangaistuksen määräämisen johdonmukaisuuden ja tehokkuuden lisäämiseen alle 18-vuotiaiden ja huumeriippuvaisten osalta. Toimenpiteistä luopumisen kynnystä alennettiin siten, että jo hoitoon hakeutuminen voi olla siihen riittävä peruste.

SYYTTÄJÄN JA POLIISIN YHTEISET SUUNTALINJAT

Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäen ja poliisiylijohtaja Reijo Naulapään asettaman ja puheenjohtollani toimineen (nyt pj. valtionsyyttäjä Matti Nissinen) Huumausaineen käyttörikostyöryhmän väliraportis-

sa sekä valtakunnansyyttäjän ja poliisiylijohtajan alustavissa soveltamisohjeissa on kiinnitetty erityistä huomiota juuri alle 18-vuotiaisiin nuoriin ja huumeriippuvaisiin ongelmakäyttäjiin.

Ohjeiden mukaan huumausaineen käyttörikoksesta ensi kertaa kiinni jäänyt alle 18-vuotias nuori ja tämän huoltaja on säännönmukaisesti kutsuttava toimenpiteistä luopumiseen ja huomautuksen antamiseen tähtäävään puhuttelutilaisuuteen, johon osallistuvat myös poliisi ja sosiaaliviranomaisten edustaja. Tällä menettelyllä pyritään lainsäätäjän edellyttämään selkeään moitteeseen ja toisaalta tarjotaan mahdollisuus lastensuojelun toimenpiteille ja lähikontrollille.

Poliisiin tulisi antaa jokaiselle huumausaineen käytöstä epäillylle ohjausta hoitoon hakeutumisen mahdollisuudesta. Hoitoonohjauksen tulisi olla sitä intensiivisempää, mitä ilmeisemmin kyse on huumeriippuvaisesta ongelmakäyttäjistä. Jos huumeidenkäyttäjä hakeutuu hoitoon, toimenpiteistä luopuminen pelkästä käyttörikoksesta voisi olla melko kaavamainen ratkaisu.

Kun toisaalta uudistuksen esitöissä on korostettu teon rangaistavuutta, joka ei saa viranomaiskäytännössä hämärtyä,

rangaistusmääräysmenettelyn käytön tulisi olla mahdollista melko kaavamaisin kriteerein mainittuihin ryhmiin kuulumattomissa tapauksissa eli kun kysymys on aikuisista ilman hoidon tarvetta. Toimenpiteistä luopuminen voisi tässä ryhmässä tulla kysymykseen RL 50:7 ydinalueella olevissa hyvin vähäisissä käyttörikoksissa ensimmäisellä kerralla ja muutoin voitaisiin käyttää rangaistusmääräysmenettelyä.

Valtakunnansyyttäjän ja poliisiylijohtajan kesken sovittiin uudistuksen käytännön toteuttamisen maltillisesta aloittamisesta. Poliisi ei anna huumausaineen käyttörikosta koskevia rangaistusvaatimuksia tiedoksi kenttätilanteessa. Lisäksi on sovittu, että rangaistusvaatimuksen antamisesta tai muista jatkotoimenpiteistä päättää aina syyttäjä, jos epäilty on alle 18-vuotias nuori, epäilty on mahdollisesti hoidon tarpeessa tai käyttörikoksen kohteena on erittäin vaarallinen huumausaine.

Näin pyritään välttämään sitä ns. poliisialoitteisen rangaistusmääräysmenettelyn ongelmaa, että epäilty käytännössä menettää syyttäjän toimenpiteistä luopumisen mahdollisuuden (ks. Jääskeläinen, Syyttäjä tuomarina 1997). Tämä johtuu siitä, että rangaistusmääräysasioissa sel-

vitys on niin suppeaa, ettei syyttäjä tosiasiassa pysty harkitsemaan toimenpiteistä luopumisen edellytyksiä. Samaan suuntaan vaikuttaa se käytännön realiteetti, että toimenpiteistä luopumiskäytännön tekeminen rangaistusmääräysmenettelyssä on syyttäjälle monin verroin työlämpää kuin rangaistusmääräyksen antaminen samassa asiassa. Esimerkiksi vuonna 2000 ratkaistussa noin 200 000 rangaistusmääräysasiassa syyttäjät tekivät vain noin 200 toimenpiteistä luopumiskäytännön ratkaisua.

Mainittujen näkökohtien kannalta käyttörikosuudistus on ongelmallinen: rikostyyppi, jossa toimenpiteistä luopumisen harkintaa on pidetty erityisen tärkeänä, on tuotu menettelyyn, jossa tätä harkintaa ei voida asianmukaisesti tehdä tai ei ole työnkulullisesti mielekästä tehdä. Huumausaineen käytön tyyppisessä rikoksessa seuraamusluonteinen rangaistusmääräyksen antamatta jättäminen voi olla ongelmallista myös eri viranomaisen toiminnan johdonmukaisuuden kannalta. On nimittäin eri asia, tehdäänkö toimenpiteistä luopumiskäytännön ratkaisu normaalina syyttämättä jättämisenä vai rangaistusmääräyksen antamatta jättämisenä. Ensin mainitussa tapauksessa poliisi ja syyttäjä toimivat johdonmukaisesti ja kumpikin oman tehtävänsä mukaisesti: poliisi tutkii rikoksen ja syyttäjä tekee syyte- ja seuraamusharkinnan. Poliisin antama rangaistusvaatimus sen sijaan on konkreettinen kannanotto teon rangaistavuuden puolesta teon kuvauksineen ja yksilöityine rangaistuksen mittaamisineen. Mitä huumausaineen käytöstä rangaistusvaatimuksen poliisilta tiedoksi saanut nuori mahtaa ajatella saadessaan vähän ajan päästä syyttäjältä tiedon siitä, että teko ei ollutkaan rankaisemisen arvoinen?

Asian prosessuaalinen käsittelytapa ei tietenkään saa ratkaista toimenpiteistä luopumista tai muutoinkaan jutun lopputulosta. Näistä syistä ne tilanteet, joissa lainsäätäjällä on erityisesti edellyttänyt harkittavan toimenpiteistä luopumisen mahdollisuutta, on rajattu poliisialoitteisen rangaistusmääräysmenettelyn ulkopuolelle. Kun nämä asiat saapuvat syyttäjälle syyteharkinta-asioina eivätkä rangaistusvaatimuksina, toimenpiteistä luopumisen mahdollisuus on todellinen ja toisaalta

vältytään tilanteilta, joissa syyttäjän ja poliisin toiminta näyttää ristiriitaiselta.

ALUSTAVIA SEURANTATIETOJA JA ONGELMIA

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Martti Jaatinen määräsi seurannan mahdollistamiseksi, että Valtakunnansyyttäjänvirastoon toimitetaan kopio kaikista 1.9.2001 jälkeen tehdyistä huumausaineen käyttörिकosta koskevista rangaistusmääräysasiain ratkaisuksista sekä huumausainerikosta tai käyttörिकosta koskevista seuraamusluonteisista syyttämättä jättämispäätöksistä ja esitutkinnan rajoittamispäätöksistä. Viime vuoden loppuun mennessä on kertynyt 271 syyttämättä jättämispäätöstä ja 303 rangaistusmääräystä.

Valtionsyyttäjä Leena Metsäpellon tästä aiheesta tekemien alustavien havaintojen perusteella näyttäisi siltä, että nuorten puhuttelu- ja huomausaineen antotilaisuuksien järjestäminen on lähtenyt hyvin käyntiin. Myös hoitoonohjaus ja syyttämättä jättäminen hoitoon hakeutumisen perusteella on lisääntynyt. Vaikka näitä päätöksiä oli kyseisenä ajanjaksona tehty vasta 20, on muutos aiempaan käytäntöön verrattuna huomattava. Minulle onkin muodostunut käsitys, että poliiseilla ja syyttäjillä ei ole ainakaan asenteellista estettä hoitoon ohjauksen antamiseen ja toimenpiteistä luopumiseen hoitoon hakeutumisen perusteella. Sopii toivoa, että tämä myönteinen asenneilmasto ei jää käyttämättä hoitomahdollisuuksien puutteen takia. Tämä vaara tuotiin esiin useiden syyttäjyyskäsikirjoitusten vastauksissa joulukuussa 2001 tehtyyn kyselyyn, jolla selvitettiin paikallisten hoitoonohjausjärjestelmien luomista.

Rajanvedossa toimenpiteistä luopumisen ja pienen rangaistusmääräyssakon välillä näyttäisi olevan epäyhtenäisyyttä. Yhtenäisyyden saavuttaminen tässä rajanvedossa saattaisi edellyttää kaavamaisista käytännöistä huumausaineen määrään perustuvaa linjanvetoa. Liiallinen kaavamaisuus olisi kuitenkin ongelmallista ja johdattaisi muun muassa kysymykseen, ovatko kynnysalapauelelle jäävät teot tosiasiasallittuja?

Syyttäjän kannalta uuden rikostunnusmerkistön ja uuden toimenpiteistä luopumissäännöksen soveltaminen on sikäli ongelmallista, että toimenpiteitä ohjaavaa

tuomioistuinkäytäntöä ei ole. Syyttäjän toiminnan yhtenäisyyden kannalta olisi selvintä, että valtakunnansyyttäjä linjaisi toimenpiteistä luopumisen, käyttörिकoksen tunnusmerkistön ja samalla rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisalan rajaavan ”vähäisen määrän” sisällön sekä rangaistuksen mittaamisen erilaisissa tapauksissa. Toisaalta tuomiovallan käyttöä koskevien periaatteiden kannalta näiden kysymysten ratkaiseminen ja linjaaminen kuuluisi tuomioistuimille. Erilaisia ”testitapauksia” onkin viety tuomioistuinten ratkaistavaksi. Ongelmana on ollut se, että eri tuomareiden ja käräjäoikeuksien ratkaisukäytäntö on vaihdellut niin paljon, ettei mitään yleistä tuomioistuinkäytäntöä ole ollut mahdollista hahmottaa. Yhtenäiseen tuomioistuinkäytäntöön päästään ehkä vasta pitkän ajan kuluttua, kun ylemmät tuomioistuimet ovat antaneet riittävän määrän käytäntöä ohjaavia ratkaisuja.

Jos valtakunnansyyttäjä tässä tilanteessa antaa yksityiskohtaiset ohjeet, ne väistämättä poikkeavat huomattavasti joidenkin käräjäoikeuksien linjasta. Tulisiko tällaisen paikkakunnan syyttäjän seurata rangaistuksen määräämisessä valtakunnansyyttäjän ohjetta vai siitä poikkeavaa paikallisen käräjäoikeuden linjaa?

Ihmisen ja perusoikeusnormien mukaan syyttäjän langettavan päätöksenteon ehtona on se, että syytetyllä on oikeus saada asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jutun lopputulos ei saa ainakaan syyttäjän tieteen riippua siitä, käyttääkö epäilty tätä oikeuttaan. Syyttäjä ei esimerkiksi voi määrätä rangaistusmääräyksellä valtakunnansyyttäjän ohjeen mukaan sakko- rangaistusta, jos hän tietää, että se käräjäoikeus, jonka käsiteltäväksi epäilty voi asian saattaa, tuomitsisi samasta teosta olennaisesti lievemmän seuraamuksen. Syyttäjän langettavan päätöksenteon ja paikallisen käräjäoikeuden tuomitsemiskäytännön välillä on siten sellainen napanuora, jota ei voida katkaista. Kun syyttäjän on omassa rangaistuksen määräämiskäytännössään seurattava oman käräjäoikeuden linjaa, koko valtakunnan tasolla näyttää vaikealta päästä yhtenäiseen syyttäjäkäytäntöön ennen kuin tuomioistuinkäytäntö on yhtenäistä. ■

OTT Petri Jääskeläinen on kirjoittanut artikkelin ollessaan valtionsyyttäjä.

Kirjoittaja työskentelee yhteiskunnallisten aineiden yliopettajana Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa.

Vieläkö anomiateorialla on käyttöä?

Lehdistä voi saada kuvan, että ainoa vaihtelu rikollisuudessa on jatkuva kasvu. Kuitenkin jonkin rikoslajin määrät voivat huomattavastikin vähentyä joko koko maassa tai paikallisesti. Suomalaisen henkirikollisuuden historia on tästä hyvä esimerkki. Voidaanko tätä vaihtelua selittää?

Elämme yksilöllisten rikollisuusselitysten aikaa. Uudet tutkimustulokset biologian ja psykologian alueella ovat tuoneet paljon sellaista uutta tietoa, joka tukee eräin osin näitä selityksiä. Mutta osin on varmaan kyse myös ideologisesta käännöksestä. Ja kovin virheellistä olisi väittää, että nyt voimme heittää sosiologian romukoppaan rikollista käyttäytymistä tutkittaessa. Kriminologiasa ei pyritä selittämään vain sitä, miksi jotkut yksilöt valikoituvat rikoksenteikijöiksi, vaan myös sitä miksi rikollisuuden määrissä voi ilmetä huomattavaakin ajallista ja paikallista vaihtelua. Ei ole uskottavaa ja loogista, että yksilöiden muutokset populaatiossa selittäisivät näitä vaihtelua.

Kriminologian historiassa tätä vaihtelua on pyritty selittämään muun muassa anomiateorialla. Emile Durkheimille (1897) anomia merkitsi yhteiskunnallista tilaa, joka syntyy voimakkaiden taloudellisten muutosten seurauksena. Silloin tapahtuu uudelleenluokittelua, joka syöksee jotkut yksilöt aikaisempaa huonompaan asemaan ja he menettävät entisen sosiaalisen vaikutusvaltansa. Kaikki eivät pysty tähän sopeutumaan ja siksi moni riistää hengen itseltään.

Robert K. Mertonin (1938) mukaan amerikkalainen yhteiskunta on pysyväsä anomian tilassa; kunnianhimoiset tavoitteet kohdistuvat kaikkiin, mutta kaikilla ei ole laillisia keinoja toteuttaa niitä. Jokaisesta kengänkiillottajapojasta ei voi tulla miljonääriä rehellisin keinoin. Anominen paine tuottaa rikollisuutta erityisesti alemmissa sosiaaliryhmissä. Anglosaksisessa kriminologiassa puhutaankin paineteoriasta (strain theory).

Heikki Ylikangas hyödynsi anomiateoriaa tyylikkäästi puukkojunkkaritutkimuksessaan (1976). Aleneva säätykierto Etelä-Pohjanmaan nuorten miesten keskuudessa aiheutti statusfrustraation, jota yritettiin korvata rikollisella ja väkivaltaisella alakulttuurilla. Tapettiin statuksen vuoksi. Anomiateorialla onkin kriminologiassa ollut suora yhteytensä rikollisten alakulttuurien synnyntutkimiseen.

Yksi tunnetuimmista aiheita käsitelystä kriminologeista on Albert K. Cohen (1955), jota pidetään myös jengitutkimuksen klassikkona. Hänen mukaansa alempiin sosiaaliryhmiin kuuluvat nuoret (pojat) tavoittelevat samoja keskiluokan

statukseen liittyviä asioita kuin muutkin. Tämä pitää sisällään sekä taloudellisen menestyksen että muiden taholta tulevan arvostuksen. Monet eivät näitä voi kuitenkaan saavuttaa, koska he eivät hallitse niitä asenteita, arvoja ja kieltä, joita keskiluokkainen koulu ja sen keskiluokkaiset opettajat edellyttävät. Tämä johtaa turhautumiseen, itsetunnon laskuun ja kaunaisuuteen. Kun tällaisia nuoria on useita, he saattavat muodostaa yhteisöllisen vaihtoehtoisen statusjärjestelmän, jossa voidaan kilpailla ja menestyä. Keskiluokan arvot hylätään ja arvostus hankitaan väkivallan, varkauksien ja vahingontekojen avulla. Syntyy ei hyötyä tavoitteleva, hedonistinen ja negatiivinen alakulttuuri eli jengi. Alakulttuuri ei ole kuitenkaan totaalinen, taustalla häilyvät edelleen keskiluokkaiset tavoitteet ja arvot.

Brittiläinen nuorisokulttuuritutkimus jatkoi Cohenin viitoittamaa tietä. Tutkittavaa riittikin jo 1960-luvulta lähtien, jolloin viimeistään syntyivät jalkapallohuliganismi ja skinhead-liikehdintä. Niihin liittyen on muun muassa esitetty ajatus, että skinhead-alakulttuuri syntyi puolustamaan katoamiseen tuomittua perinteistä englantilaista työläiskulttuuria (kaivos, pub, jalkapallo) ja sen arvoja.

Suomessakin henkirikosluvut ovat kaikkein alhaisimmat siellä, missä työelämän rakenteet ovat olleet kaikkien pysyvämpiä.

Liike oli siis hyvin konservatiivinen eikä siihen alun perin sisältynyt rasistisia elementtejä.

Robert Agnew on (1992) pyrkinyt täydentämään paine- ja anomiateoriaa. Hän on esittänyt, että voi olla muitakin paine- ja jännitetilanteita kuin vain sellainen, jossa on epäonnistuttu saavuttamaan positiivisesti arvotettuja tavoitteita (taloudellinen menestys, status, autonomia jne.). Painetilanne voi johtua myös positiivisen kannustimen menettämisestä. Tällainen voi olla esimerkiksi tärkeän ihmisen, omaisen tai ystävän kuolema. Toisaalta jatkuvien negatiivisten kannustimien esiintyminen voi aiheuttaa vastaavan tilanteen. Näitä voivat olla muun muassa fyysinen väkivalta tai jatkuvat kohtuuttomat vaatimukset.

Suuret taloudelliset rakennemuutokset lisäävät niiden ihmisten joukkoa, joihin kohdistuu anominen paine. Tämä ajatushan oli jo Durkheimilla. Tämä selittäisi sitten rikollisuuden määrissä tapahtuvia voimakkaita ajallisia muutoksia. Näin on pyritty selittämään esimerkiksi henkirikollisuuden vaihteluita.

Yhdysvalloissa tapahtui huomattava henkirikollisuuden väheneminen koko maan mitassa 1990-luvulla. Kun maan henkirikosaste parhaimmillaan ylitti 10 per 100 000 asukasta, lienee se tänä päivänä noin 7 (Venäjän luku on noin kolminkertainen!). Mielenkiintoista on, että väheneminen ei ole näkynyt kaikkialla. Henkirikosten lasku on ollut voimakasta monissa suurimmissa kaupungeissa, mutta Keskilännen ja Koillis-Yhdysvaltojen teollisuusalueen keskikokoisia kaupunkeja tarkastelleet Matthews, Maume ja Miller (2001) havaitsivat, että henkirikollisuusluvut pysyivät niissä korkeina. Taantuvaa ja rappeutuvaa savupiipputeollisuuden aluetta kutsutaan ”ruostevyöhykkeeksi”. Tutkijoiden mu-

kaan mm. työttömyys ja väestön poismuutto ovat suoraan tai epäsuorasti yhteydessä näiden kaupunkien korkeampiin henkirikoslukuihin. Suomessakin henkirikosluvut ovat kaikkein alhaisimmat siellä, missä työelämän rakenteet ovat olleet kaikkien pysyvämpiä eli Varsinais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla.

Uuden näkökulman aiheeseen toi amerikkalaisten sosiologien puheenjohtaja Douglas Massey viime vuotisessa esitelmässään. Massey pyrki yhdistämään ihmisen evoluution, kognitiivisen neurotieteen ja urbaanin sosiologian uusimmat tulokset. Massey muistuttaa, että metsästäjä-keräilijä yhteisö oli hallitseva yhteiskuntamuoto noin 6 miljoonan, maanviljelys 10 000 ja teollisuusyhteiskunta noin 200 vuoden ajan. Tämän jälkeisestä emme vielä paljon tiedä. Tästä ajallisesta jaottelusta voi päätellä, mikä on eniten muokannut mieltämme ja minäkäläisessä yhteiskunnassa mieleemme edelleen elää.

Masseyn mukaan olemme sosiologiassa vahvasti liioitelleet aivojemme rationaalialia osaa tunneosan kustannuksella. Tunneosa on kuitenkin huomattavasti vanhempi, kehittyneempi ja toimii nopeammin. Tunnereaktiot luovat implisiittisiä muistoja, jotka varastoituvat manteliumakkeeseen, usein täysin tiedostamattomina. Tämän ovat markkinamiehet ja poliittisten kampanjoiden suunnittelijat jo aikoja sitten havainneet. Masseyn mukaan tunneperustaisuus säilyy vahvana ja riippumattomana voimana kaikessa inhimillisessä kanssakäymisessä: kun viehätymme johonkin ihmiseen, kun vihaamme jotakuta ja kun syyllisyys, häpeä ja ylpeys säätelevät käyttäytymistämme. Anominen paine, sosiaalisen statuksen heikkous tai putoaminen laukaisee nämä tunnereaktiot ja teemme tekoja, jotka ovat aitoja vastauksia,

mutta usein haitallisia myös itsellemme. Emme voi paeta tunteitamme.

Massey muistuttaa myös, että viiden vuoden kuluttua ihmiskunta ylittää väestöllisen Rubikonin. Ensimmäistä kertaa historiassa enemmistö maailman väestöstä elää kaupungeissa ja noin 20 % väestöstä elää yli miljoonan asukkaan kaupungeissa. Valtaosa näistä suurista väestökeskittymistä tulee sijaitsemaan köyhissä kehitysmaissa. Mutta ongelmana ei ole väestön tiheys sinänsä, vaan se tosiseikka, että samalla syntyy valtavia köyhyyden keskittymiä. Köyhyys kaupungistuu. Ei ole vaikeaa ennustaa, että tästä seuraa samalla yhä lisääntyviä sosiaalisia ongelmia. Kun esimerkiksi väkivalta tulee lähelle ja se on jatkuva osa arkipäivää, siitä on monenlaisia muitakin seurauksia kuin vain välittömät väkivallan haitat. Jatkuvan uhan alla eläminen lisää stressihormonien erityystä vereen. Tällä on vaikutuksia niin muistiin, oppimiseen kuin myös sydänsairauksien ilmenemiseen. Klassisen esimerkin mukaisesti: ei ole vain niin, että slummi aiheuttaa rikollisuutta, vaan rikollisuus aiheuttaa myös slummia.

Suomalaisen yhteiskunnan kehityksen osalta voidaan esittää ainakin seuraavia kysymyksiä: Ovatko viimeaikaiset nuorten väkivallanteot satunnainen ilmiö vai onko yhä useampi nuori valmis hankkimaan arvostusta väkivallan avulla? Mistä johtuu esimerkiksi Kymenlaakson alueen henkirikosasteen kohtalaisen voimakas kasvu 1990-luvulla – onko alue suomalainen ”ruostevyöhyke”? Mitä suomalaisen yhteiskuntakehityksen ja rikollisuuden kannalta merkitsee se, että viimeistään nyt olemme siirtymässä perinteisen maalaisköyhyyden ajasta kasvavaan ja selkeästi erottuvaan kaupunkiköyhyyteen – lisääntykö anominen paine? ■

Kirjoittajat ovat tutkijoita Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

Molemmat ovat tutkineet seksuaalista väkivaltaa.

Raiskausrikosten käsittely Isossa-Britanniassa ja Suomessa

Poliisille ilmoitetaan Suomessa vuosittain viitisensataa raiskausta. Tuomioon näistä johtaa vain joka kymmenes. Raiskausten käsittelyyn rikosoikeusjärjestelmässä näyttää siis liittyvän ongelmia, mutta aihepiiriä ei ole Suomessa juuri tutkittu. Britanniassa naisiin kohdistuva väkivalta on ollut julkisten keskustelujen ja tutkimusten kohteena jo kauan. Mitä opittavaa meillä voisi olla Britannian kokemuksista?

Yhteiskunnallisten ongelmien tunnistaminen saa usein sysäyksenä julkisissa keskusteluissa. Britanniassa naisiin kohdistuvasta väkivallasta alettiin keskustella vilkkaasti 1960–1970-luvuilla. Feministiset tutkijat ja aktivistinaiset toivat esille, että naiset joutuvat usein väkivallan uhreiksi kotonaan, läheissuhteissa. He perustivat pahoinpideltyjen naisten liikkeen, jossa vapaaehtoiset naiset perustivat naisille tarkoitettuja turvakoteja ja raiskauskriisikeskuksia eri puolille maata. He pyrkivät myös lisäämään yleistä tietoisuutta naisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Kampanjoinnilla on ollut myönteisiä vaikutuksia. Esimerkiksi raiskauksen uhreihin on kiinnitetty erityistä huomiota. Home office (sisäministeriö) antoi vuonna 1983 poliisille ohjeet, joiden mukaan raiskausilmoituksiin on suhtauduttava

vakavasti ja raiskauksen uhreja on kohdeltava hienovaraisesti. Poliisit ovat saaneet peruskoulutuksessaan opetusta raiskaustraumasta, mikä helpottaa uhrin käyttäytymisen ymmärtämistä.

Poliisi on hankkinut poliisiasemalta erillisiä huoneistoja, joissa on mahdollista kuulustella raiskauksen uhreja kodinomaisessa tilassa. Asunnossa on erillinen huone, jonne kutsutaan lääkäri tekemään oikeuslääketieteellistä tutkimusta. Tutkimuksen jälkeen raiskattu voi käydä suihkussa ja vasta tämän jälkeen aloitetaan varsinainen poliisikuulustelu. Poliisiin on myös perustettu erityisyksiköitä parisuhdeväkivaltatapaus-ten tutkimiseksi. Tämän lisäksi Britanniassa on pyritty vähentämään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkivien poliisien työtaakkaa sekä kehittämään työ-ohjausta.

KORJATTAVAA LÖYTYY VIELÄ BRITANNIASSAKIN

Tutkimuksista on käynyt ilmi, että uudistusten ansiosta esimerkiksi useat raiskauksen uhrit ovat olleet tyytyväisiä poliisilta saamaansa kohteluun. Toisaalta poliisia on arvosteltu siitä, että se ei ole pystynyt kitkemään keskuudestaan kaikkia naisvihamielisiä asenteita. Monet konstaapelit uskovat vieläkin monien raiskausilmoitusten olevan vääriä, ja heidän mielestään niiden tutkiminen on silkkää ajanhukkaa.

Poliisille ilmoitettujen raiskausten määrä on kasvanut Britanniassa tuntuvasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Yhtenä syynä tähän kehitykseen voi olla se, että julkisen keskustelun ansiosta naiset uskaltavat entistä useammin ilmoittaa raiskauksesta poliisille. Raiskausilmoitusten määrä on lisääntynyt

Britannian esimerkki osoittaa, että muutokset viranomaisten työskentelytavoissa ja asenteissa tapahtuvat hitaasti. Suomessakin paljon on vielä edessä naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelyn parantamisessa rikosoikeusjärjestelmässä.

etenkin sellaisissa tapauksissa, joissa osapuolet ovat tunteneet toisensa.

Kuitenkin Britanniassakin vain harva poliisille tehdyistä rikosilmoituksista johtaa syytteen nostamiseen. Oikeusjärjestelmä näkyy tunnistavan erityisen huonosti niitä tapauksia, joissa tekijä ja uhri ovat tunteneet toisensa. Oikeudenkäynnin lopputuloksen kannalta ei kuitenkaan pitäisi olla merkitystä sillä, tapahtuuko raiskaus tuttavien vai täysin tuntemattomien kesken.

SUOMESSA HERÄTTY MYÖHÄÄN

Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta on nostettu esille vasta 1990-luvulla. Aikaisemmin sitä ei ole pidetty merkittävänä yhteiskunnallisena ongelmana. Myöhäistä heräämistä on selitetty sillä, että suomalaiset naiset ovat vahvoja. He ovat osallistuneet aktiivisesti hyvinvointivaltion luomiseen ja monella elämäntilanteella he ovat saavuttaneet sosiaalisesti ja taloudellisesti suhteellisen tasavertaisen aseman verrattuna miehiin. Sen sijaan parisuhdeväkivaltaa on pidetty yksityisasiana, josta osapuolet selviävät omin avuin. Tällaisessa ilmapiirissä väkivaltaa kokeneiden naisten on ollut vaikea saada ääntään kuuluville.

Kevät Nousiainen on arvioinut yhdes- sä Anu Pylkkäsen kanssa kirjoittama- saan kirjassa Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus (2001), että naisiin kohdistuvan väkivallan esiintuomista on vaikeuttanut osaltaan myös vallitseva kriminaalipolitiikka, joka on ollut Suomessa ja muissa Pohjoismaissa erilaista verrattuna Britanniaan.

Erityisesti 1980-luvulla asenteet rikollisuutta kohtaan ovat tiukentuneet Britanniassa, ja monet poliitikot ja kansalaiset ovat vaatineet kovempaa kuria ja rangaistuksia. Kuria ja järjestystä korostava kriminaalipolitiikka on johtanut rangaistusten ankaroitumiseen. Esimerkiksi vankien määrä on lisääntynyt.

Suomi ja muut Pohjoismaat ovat jatkaneet toisenlaista, rationaalista ja humaania kriminaalipolitiikkaa. Tällöin rikoksen uhrilta on itse asiassa edellytetty suvaitsevaisuutta rikosentekijää kohtaan, jonka uskotaan kärsivän momenttyypisistä rakenteellisen syrjäytymisen muodoista. Tällaista suvaitsevaisuutta on Nousiainen mukaan odotettu myös parisuhdeväkivallan tai seksuaalirikosten uhreilta. Naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden ottaminen huomioon ja käsittely samalla tavalla muun väkivallan kanssa onkin suomalaisen humanin kriminaalipolitiikan tulevaisuuden suuria haasteita.

UUDISTUKSISTA HUOLIMATTA PALJON TEHTÄVÄÄ

Viime vuosina on havahduttu huomamaan, että naisystävälliseksi luonnehdittu valtiomme ei ole kyennyt riittävästi suojelemaan naisia raiskauksilta, parisuhhteessa sattuneilta pahoinpitelyiltä eikä muilta väkivallan muodoilta. Tilastokeskuksen vuonna 1998 tekemän kyselyn mukaan peräti 40 prosenttia naisista on kokenut jonkinasteista miesten tekemää väkivaltaa.

Samalla on kyseenalaistettu naisiin kohdistuvan väkivallan pitäminen yksityisasiana, johon yhteiskunnan ei tarvitse puuttua. Pahoinpitely yksityisellä pai-

kalla on muutettu virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, raiskaus avioliitossa on kriminalisoitu, seksuaali- ja väkivaltarikoksen uhri voi saada maksuttoman oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön, lähestymiskiellosta on säädetty laki ja sen laajentaminen perheensisäisesti on suunnitteilla.

Poliisi on pohtinut oman toimintansa kehittämistä perheväkivaltatilanteissa. Syyttäjät ovat esittäneet, että pahoinpitelyistä parisuhhteessa pitäisi nostaa syyte uhrin tahdon huolimatta. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastustetaan nykyään monissa eri projekteissa (esim. toukokuussa avattiin valtakunnallinen puhe- lin ”Naisten linja”, jonne väkivaltaa kokeneet naiset voivat soittaa) ja sitä tutkitaan mm. Suomen Akatemian rahoittaman kolmevuotisen sukupuolittuneen väkivallan tutkimusohjelman turvin.

Britannian esimerkki osoittaa, että muutokset viranomaisten työskentelytavoissa ja asenteissa tapahtuvat hitaasti. Suomessakin paljon on vielä edessä. Seksuaalinen ja muun naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelyn parantaminen rikosoikeusjärjestelmässä edellyttää lisää tutkimustietoa tästä ilmiöstä, kriittistä keskustelua tällaisiin rikoksiin liittyvistä (usein uhria syyllistävistä) asenteista sekä myös viranomaisten koulutusta, jotta he voisivat paremmin tunnistaa tällaiseen rikollisuuteen liittyviä erityispiirteitä. ■

Väkivaltatyötä EU:ssa

Naisiin kohdistuva väkivalta loukkaa perusoikeuksia. Sen on todettu olevan yleistä myös hyvinvointivaltioina pidettävissä EU:n jäsenvaltioissa. Maaliskuisessa työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaneuvoston keskustelussa naisiin kohdistuva väkivalta esitettiin nostettavaksi sosiaalipolitiikan ydinkysymyksen joukkoon.

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on korostettu EU:ssa monesta näkökulmasta. Komissaari Diamantopoulou painotti helmikuuisessa tasa-arvoministereiden kokouksessa Espanjassa, että väkivaltaongelma on oikeudellinen, moraalinen ja taloudellinen kysymys. Hän nosti esiin myös väkivalta aiheutuvat terveydelliset ongelmat.

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eri muodoissaan on käsitelty kansainvälisillä areenoilla jo pitkään ennen virallisia sopimuksia. Vuonna 1992 YK otti väkivallan mukaan sukupuoleen perustuvan syrjinnän määritelmään. YK:n Naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen julistus on vuodelta 1993. Samana vuonna Wienissä Ihmisoikeuksien maailmankonferenssi tunnusti naisten oikeudet osaksi ihmisoikeuksia. Vuonna 1995 Pekingissä Naisten neljännessä maailmankonferenssissa naisiin kohdistuva väkivalta määriteltiin ihmisoikeusrikkomukseksi.

Euroopan Parlamentti on vuodesta 1999 lähtien vaatinut jäsenmaita raportoimaan Pekingin kokouksen asiakirjan mukaisista toimistaan väkivallan ehkäisemiseksi. Iso-Britannia otti ensimmäisenä jäsenmaana vuonna 1998 aiheen käsittelyyn puheenjohtajakaudellaan. Työ jatkui Itävallan, Saksan ja Suomen puheenjohtajakausilla.

Asiantuntijakokouksissa on kehitetty suosituksia, jotka koskevat muun muassa lainsäädäntöä, poliisin toimia ja tarvittavia palveluja kuten turvakotityötä ja miestyötä. Suositukset hyväksyttiin Portugalin puheenjohtajuuskaudella järjestetyssä seminaarissa keväällä 2000.

Espanja on ottanut naisiin kohdistuvan väkivallan nykyisen puheenjohtajakautensa yhdeksi pääaiheeksi. Sen aloitteesta on tänä vuonna selvitetty eri maiden toimenpiteitä. Kyselyn tulokset esitellään neuvostolle ennen puheenjohtajuuden vaihtumista.

Alustavien tietojen pohjalta voidaan todeta, että parhaiten on kehittynyt poliisien, sosiaalityöntekijöiden ja oikeusviranomaisten koulutus. Lainsäädännössä on edelleen kehittämisen varaa ja eniten puutteita on kouluissa tehtävissä ehkäisytyössä. Tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan käsittely on kouluissa harvinaista. Kokonaiset ikäluokat tavoittavasta kouluopetuksesta on saatu hyviä kokemuksia, opettajia voidaan siis pitää asennemuutoksen avainryhmänä.

INDIKAATTOREITA JA HYVIEN KÄYTÄNTÖJEN OPAS TULOSSA

Hyvien käytäntöjen opas valmistuu syksyllä Espanjan tekemänä. Tanska puolestaan jatkaa väkivaltatyön indikaatto-

rien valmistelua. Kreikka, Italia ja Luxemburg ovat luvanneet ottaa puheenjohtajakausillaan agendalleen naisiin kohdistuvan väkivallan.

Parhailtaan keskustellaan tiedotuskampanjoinnin teemavuosista. Tähän mennessä teemoiksi on ehdotettu perheväkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa, ihmiskauppaa ja prostituutiota, työpaikaväkivaltaa sekä pornografiaa.

Yhtenäisten indikaattorien tärkeys nousi keskeiseksi tavoitteeksi myös maaliskuussa työ- ja sosiaalipolitiikkaneuvostossa. Indikaattorit tulevat koskemaan lainsäädännön ja palveluiden järjestämisen lisäksi uhrin turvallisuuden varmistamista, asennemuokkausta ja koulutusta.

Yhteiset indikaattorit antavat välineitä toimivien työmenetelmien ja toimintamallien löytämiseen ja levittämiseen EU:n alueella. Monissa maissa arviointitietoa on edelleen niukasti, joten yhteistyöhön kohdistuu suuria odotuksia. Toisaalta tunnustetaan, että jokaisen maan tilanne on yksilöllinen mm. asenteiden, olemassa olevien palveluiden ja lainsäädännön suhteen. Kokonaisuus vaikuttaa myös siihen, miten muualta saatuja malleja voidaan soveltaa toiseen maahan.

Suomessa kansallisen toimintaohjelman laatiminen on alkamassa. Kehittä-

mistarpeita on edelleen kaikilla osa-alueilla, esimerkiksi keskeisten periaatteiden ja työmenetelmien saamisessa osaksi eri alojen perustyötä ja -koulutusta. Tulevaisuudessa on ratkaistava myös valtakunnallisen ja paikallisen työn koordinointi.

Suomen kannalta mielenkiintoisia malleja voi löytyä esimerkiksi Irlannista ja Espanjasta. Irlannin palvelurakenne on laaja ja monipuolinen, myös toimintaohjelman vaikutuksia on ehditty selvittää. Espanja puolestaan on saanut valmiiksi kansallisen toimintaohjelman, jossa se on ensimmäisten joukossa antanut erilliset toimintaohjeet lääkäreille.

HANKERAHOITUSTA EU:STA

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyötä on EU:ssa tuettu mm. Daphne-ohjelmalla. Daphnen päätavoitteena on edistää sosiaalista hyvinvointia tukemalla hankkeita, joilla suojellaan lapsia, nuoria ja naisia väkivallalta, ehkäistään

väkivaltaa sekä tuetaan väkivallan uhreja, jotta he eivät joutuisi uudestaan väkivallan uhriksi.

Väkivalta on haluttu määritellä mahdollisimman laajasti, jotta myös vaikeimmaksi koetut ongelmat, kuten seksuaalinen hyväksikäyttö ja ihmiskauppa, kuuluisivat ohjelman piiriin. Vuonna 1997 alkaneen ohjelman kautta on myönnetty rahoitusta yli 200 hankkeelle.

Lisätietoa Internetissä:

– Daphne -hanketietokannasta
http://europa.eu.int/comm/justice_home/project/daphne/fi/index.htm

– Väkivallasta myös ammattiauttajille
<http://www.vakivalta.net>.

Kirjoittajista Ruusu vuori on projektipäällikkö ja Kyllönen projektisuunnittelija Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeessa 1998–2002, Stakes/STM

Suomen väkivaltatilastot EU:n synkimmät

Heinäkuussa 1999 tehdyssä eurobarometri-tutkimuksessa selvitettiin eurooppalaisten perheväkivaltaa koskevia asenteita ja kokemuksia. Suomen kuva oli kaikkein synkin. Puolison tai kumppanin tekemän väkivallan kohteeksi tiedettiin joutuneen ystäviä ja sukulaisia (38 % tiesi vähintään yhden tapauksen) sekä naapureita (32 %). Vastaajat tunsivat myös väkivallan tekijöitä ystävien ja sukulaisten keskuudesta (40 % tiesi vähintään yhden tapauksen) sekä naapuri joukosta (30 %).

Nämä vastaukset heijastavat todellisuutta. Tilastokeskuksen ja Tasa-arvoasian neuvottelukunnan kyselytutkimus vuodelta 1998 kertoi 40% suomalaisista naisista joutuneen joskus miehen te-

kemän väkivallan kohteeksi. Väkivaltaisessa parisuhteessa elää tälläkin hetkellä 20 % naisista, arviolta 90 000 naista kokee vuosittain fyysistä väkivaltaa kumppaninsa taholta.

Väkivallan fyysisyys korostuu vertailuissa, fyysinen parisuhdeväkivalta on kolme kertaa yleisempää Suomessa kuin Ruotsissa.

Naisia tapetaan Suomessa eniten EU:ssa, kun tapot suhteutetaan väestömäärään, mikä ilmenee Yhdysvalloissa huhtikuussa 2002 julkistetusta Harvard School of Public Healthin selvityksestä. Kansainvälisessä vertailussa Suomen edelle pääsee vain Yhdysvallat. Suomessa puolet tapoista on nykyisen tai entisen kumppanin tekemiä.

■ T I M O A H O

Vankeja maailmalla

Lontoolainen Kings College pitää tilastoa eri maiden vankiluvuista. Tiedot perustavat maiden omiin lähteisiin ja joidenkin maiden luvut saattavat olla virheellisiä. Lisäksi on joukko valtioita, jotka eivät ole ilmoittaneet vankilukuaan. Useimmat tiedot ovat vuodelta 2000.

Eniten vankeja maapallolla on Yhdysvalloissa ja Venäjällä. Molemmissa maissa on vankeja noin 700 vankia 100 000 asukasta kohti. Yhdysvalloissa on vankien määrä 1970-luvulta lähtien kymmenkertaistunut. Suurimpina syinä lisääntymiseen voidaan pitää taistelua huumausaineita vastaan sekä sitä, että rikosten kontrolli sekä vankilat ovat suurelta osin yksityisten hallinnassa ja vankeinhoito tältä osin liiketoimintaa.

Yllättävää on, että Karibian monissa pienissä saarivaltioissa ja lomapaaratiiseissa on 400–500 vankia 100 000 asukasta kohti. Suhteellisesti kolmanneksi eniten vankeja on Caymansaarilla, jossa vastaava suhdeluku on 600.

Afrikassa on eniten vankeja Etelä-Afrikassa. Tosin Etiopia ja Eritrea eivät ole ilmoittaneet vankiensä määrää. Aasia tuottaa joitakin yllätyksiä. Kiinassa suhdeluku on vain 111 ja Japanissa 48. Karibian maita lukuun ottamatta pienemmissä saarivaltioissa on yleensä vähän vankeja. Euroopan pienimmät vankiluvut löytyvät Islannista ja Färsaarilta.

Suomen suhteellinen vankiluku on Kings Collegen mukaan 52. Tieto on kuitenkin vuodelta 1999, jonka jälkeen luku on noussut noin 65:een. Muissa Skandinavian maissa on tällä hetkellä saman verran vankeja kuin Suomessa.

■ E S A V E S T E R B A C K A

Lääkehuumehoito on järjestettävä myös vankeinhoitolaitoksessa

Opioidiriippuvaisten vankien buprenorfiinihoidosta on vankeinhoitolaitoksen piirissä käyty vilkasta keskustelua. Päihdehuoltolain muutoksen ja sen nojalla annetun asetuksen valossa on selvää, että tämä lääkehoito on vankiloissakin hyväksyttävää ja se tulee yleistymään. Vankeinhoitolaitoksessa on mietittävä, miten tämä otetaan huomioon vankilayksiköiden työnjaossa ja vankien sijoittamisessa.

Eduskunta hyväksyi maalikuussa päihdehuoltolain muutoksen, jonka nojalla sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa asetuksella säännöksiä huumeriippuvaisten lääkkeellisen hoidon järjestämisestä ja toteuttamisesta. Lain käsittelyn yhteydessä antamassaan lausunnossa sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi, että opioidiriippuvaisten hoidossa käytettävien metadonia tai buprenorfiinia sisältävien lääkevalmisteiden antamisen tulee edelleen tapahtua valvotusti. Hoidossa ei ole kysymys pelkästään lääkkeen antamisesta, vaan hoitokokonaisuuteen kuuluu myös psykososiaalinen hoito.

Mietinnössään valiokunta totesi erikseen, että huumeriippuvaisten lääkkeellinen hoito on pyrittävä riittävässä laajuudessa turvaamaan myös vankiloissa. Jo tähän asti keskussairaalassa tai sosiaalisairaalassa aloitettua vieroitus-, korvaus- tai ylläpitohoitoa on voitu jatkaa vankilassa. Uusi asetus mahdollistaa myös sen, että vankeinhoiton terveydenhuollon yksikössä suoritetaan hoidon tarpeen arviointi ja aloitetaan hoito. Tämä edellyttää, että yksikössä on hoidosta vastaava, erikseen nimetty lääkäri ja muu toiminnan edellyttämä, hoidon antamiseen perehtynyt henkilökunta, asianmukaiset tilat sekä muut edellytykset hoidon antamiseen itsenäisesti.

Jos hoidon tarpeen arviointia aletaan tehdä vankeinhoitolaitoksessa,

kyseeseen tullevat vain sairaalayksiköt. Sen sijaan jo aloitettua hoitoa on voitava jatkaa useissa vankeinhoitolaitoksen yksiköissä. Rikosseuraamusvirastossa tulee arvioitavaksi, mitkä ovat ne laitokset tai laitoksen osastot, joihin lääkkeellisessä vieroitus-, korvaus- tai ylläpito-hoidossa olevat vangit sijoitetaan ja millaista sijoitusmenettelyä käytetään.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin sisältyvän syrjintäkiellon mukaan vankeja ei saa perusteettomasti asettaa keskenään eri asemaan esim. terveydentilan perusteella. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on mm. se, että tuomittu soveltuu avolaitokseen ja sen toimintaan. Korvaus- tai ylläpito-hoidossa oleva vanki saattaa olla työkykyinen ja pystyä osallistumaan avolaitoksen työtoimintaan taikka voi toimintakykynsä puolesta osallistua muuhun avolaitoksessa järjestettävään toimintaan. Myös avovankiloissa on vankinaista terveydenhuoltohenkilöstöä. Sitä lääkkeellisessä hoidossa oleminen ei sellaisenaan voi olla este vangin sijoittamiseen avolaitokseen.

Harkitulla vankien sijoittamisella ja lääkeaineen antamiseen liittyvällä asianmukaisella valvonnalla voidaan ehkäistä lääkkeen ajautumista muiden vankien käyttöön.

Kirjoittaja on OM:n kriminaalipoliittisen osaston osastopäällikkö.

■ M E R V I H Y V Ä R I N E N

Kriminaalipoliittinen seminaari syyskuussa

Kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osallistumisesta kriminaalipoliitikaan ja rikosentorjuntaan pidetään seminaari 24.–25.9.2002 Vankeinhoiton koulutuskeskuksessa Vantaan Tikkurilassa.

Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 1999 kansallisen rikosentorjuntaohjelman Turvallisuustalkoot, joka painottaa eri tahojen yhteistyötä rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden edistämiseksi. Tavoitteena on, että rikosentorjuntaan osallistuvat entistä tietoisemmin ja aktiivisemmin myös kansalaisjärjestöt ja yksityiset kansalaisetkin. Ohjelman painopiste on paikallisessa rikosentorjunnassa.

Maassamme on laajasti kansalais- ja järjestötoimintaa, joka liittyy suoraan tai välillisesti rikosentorjunnan ja kriminaalipoliitikan alueeseen: on uhri-, tuki- ja päihdejärjestöjä, sovittelijoita, yksityisvalvojia, asumispalvelujen tuottajia, vanhempainyhdistyksiä, asukas-yhdistyksiä. Mikä on kansalaisten ja järjestöjen osuus kokonaisuudesta, jossa rahaa on niukalti ja organisaatiot, toimijat ja roolit muuttuvat?

Seminaarin järjestävät rikosentorjuntaneuvosto ja oikeusministeriö yhteistyössä Suomen Mielenterveysseuran, Suomen Kuntaliiton, rikosseuraamusviraston, Rikosuhripäivystyksen ja Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa.

Lisätietoja seminaarista Internetissä www.rikosentorjunta.fi

Rikoksentorjuntatyö edistynyt suurissa kaupungeissa

Rikoksentorjuntaneuvosto ja Kuntaliitto järjestivät huhtikuussa työseminaarin, jossa käsiteltiin kansallisen rikoksentorjuntaohjelman ja paikallisten turvallisuussuunnitelmien toteutusta suurissa kunnissa. Se on järjestetty muutama aiempanakin vuonna. Turvallisuussuunnitelmat ovat pääasiassa valmistuneet ja toteutuksessa on päästy useimmissa kaupungeissa hyvään vauhtiin. Sen sijaan ohjelmien seuranta ja tulosten arviointi ovat seminaarissa kuullun perusteella vielä aika lailla auki.

Esimerkiksi Espoossa on käynnistetty monentyyppisiä hankkeita ja strategiatyöskentely on edennyt niin, että eri työryhmät ovat saaneet oman työnsä päätökseen. Helsingissä turvallisuusstrategia hyväksyttiin vuosi sitten. Nyt suunnitellaan seurantaa ja paikallisen yhteistyön kehittämistä. Vantaalla kolme vuotta sitten valmistunut turvallisuussuunnitelma päivitetään tänä vuonna ja alueelliset suunnitelmat ovat juuri valmistumassa. Tampereella keskitytään sen ohjelman kahteen peruspilariin, rikoksen uusiutumisen ehkäisyyn ja rakennettuun ympäristöön. Turvallisuus on näkyvästi esillä helmikuussa valmistuneessa koko kaupungin strategiassa ja

jonkinlaista seudullistakin turvallisuushjelmaa suunnitellaan. Turussa turvallisuussuunnitelma on valmistunut, mutta työn jatkon organisoinnissa on ongelmia. Lahden-Hollolan kihlakunnan alueen turvallisuussuunnitelmasta valmistui ensimmäinen versio viime syksynä. Jyväskylän kihlakunnan alueelle on valmistunut neljä alueellista suunnitelmaa ja työryhmytyöskentely on hyvässä vauhdissa. Kuopiossa suunnitelma valmistui helmikuussa ja alaryhmät jatkavat toimintaansa. Oulussa suunnitelma on valmistunut, mutta sitä joudutaan päivittämään. Oulussa on painotettu kansalaisaktiivisuutta. Rovaniemen turvallisuussuunnitelma on myös valmis ja painotuu nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn.

SAMANTYYPPIÄ ONGELMIA

Dosentti Sirpa Virta Tampereen yliopistosta kertoi, että tähän mennessä 228 kunnalla on turvallisuussuunnitelma, joko kuntakohtainen tai osana kihla- tai seutukunnallista suunnitelmaa. Virran tutkimuksen mukaan suunnitelmat ovat kansallisen rikostorjuntaohjelman linjoilla ja suurin osa on hyvin yleisluontoisia. Sisällöllisesti useimmissa painotetaan sosiaalisia ongelmia: syrjäytymistä,

nuorisoa ja päihteidenkäyttöä, sekä niiden ehkäisyä.

Sirpa Virran mukaan hyviä käytäntöjä turvallisuussuunnitelmissa ovat mm. sen kytkeminen kaupungin koko kehittämistyöhön, työn vastuuttaminen ohjaus- ja tai työryhmille, prosessiajattelun omaksuminen, asukkaiden mukaan ottaminen, turvallisuusvision luominen ja kriminologisen tietämyksen hyväksikäyttö.

Erikoistutkija Hannu Niemi esitteli Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tietoja suurten kaupunkien rikollisuuden tasosta ja kehityksestä kymmenen viime vuoden aikana. Rikollisuutta kuvattiin varkauksien, pahoinpitelyjen, vahingontekojen ja luvattomien käyttöjen kautta, joissa on riittävä massa tilastolliseen analyysiin. Esimerkiksi vuonna 2000 poliisin tietoon tuli näitä rikoksia yli 295 000, mikä on noin 40 prosenttia kaikista rikoksista. Lisäksi nämä massarikokset ovat Niemen mukaan rikoksentorjunnan kannalta olennainen rikostyyppi. Analyysin mukaan massarikollisuuden taso on korkea Helsingissä, Rovaniemellä, Vantaalla, Turussa, Oulussa ja Vaasassa. Matalan rikollisuuden kaupunkeja ovat puolestaan Lappeenranta, Espoo, Kuopio, Tampere ja Pori.

Vaasassa tehty Kodin kansio tueksi vanhemmille

Vaaan kaupungin turvallisuus- ja rikoksentorjuntayhteistyöryhmä on luonut uuden työkalun, Kodin kansion. Ryhmän sihteeri, opettaja Seppo Mäenpää kertoo, että kansion toivotaan toimivan apuvälineenä ja tietolähteenä moniin kodin arkielämän kasvatusta ja ohjaustilanteisiin sekä samalla edistävän koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Tavoitteena on opettaa sekä aikuiset että lapset tunnistamaan ympäristön vaaratekijöitä ja ohjata turvallisuutta li-

sääviin elämäntapoihin. Aineisto on koottu siten, että paras tulos saavutetaan, kun koulun ohella vanhemmat ja lapset käyvät yhdessä kotona läpi kulloinkin ajankohtaiset osat.

Kodin kansiota löytyy tietoa mm. hätätilanteesta toimimisesta puhelinnumeroineen sekä kaupungin peruspalveluista. Olennainen osa on käytännölliset kasvatussivut, joilla käsitellään mm. parisuhdetta, itsehillintää, tottelemista, lapsen käsitystä oikeasta ja väärästä,

kiukunpurkausten käsittelyä, koulukiusaamista ja tupakkaa ja päihteitä lapsen näkökulmasta. Kansiota on helppo täydentää ja päivittää.

Kodin kansiota kokeillaan suomenkielisenä vuosina 2002–2003 Gerbyn alueella. Kohderyhminä ovat alueen ensisynnyttäjät ja Länsimetsän päiväkodin ja koulun oppilaat vanhempineen. Jos kokeilu onnistuu, kansio jaetaan vuonna 2004 kaikille vaasalaisille lapsiperheille ja siitä eteenpäin ensisynnyttäjille.

Muutoksia kriminaalipolitiikan neuvottelukuntatyöhön

Oikeusministeriön asettaman työryhmän mukaan neuvottelukuntatyypistä yhteistyötä kriminaalipolitiikassa on syytä jatkaa ja kehittää. Työryhmä ehdottaa vankeinhoitoasiain neuvottelukunnan tilalle uutta kriminaaliryhmän neuvottelukuntaa. Tehtäväkenttää laajennettaisiin koskemaan vankeinhoidon lisäksi mm. yhdyskuntaseuraamuksia sekä vankeuden jälkeen vapaudessa tehtävää työtä. Neuvottelukunta pyrki kiinnittämään huomiota esimerkiksi vankeiden ihmisarvon mukaiseen käsittelyyn

sekä lujittamaan rikosentekijän elämäntilanteen kehittämiseksi tehtävää työtä vankeusaikana ja sen jälkeen.

RIKOSSENTORJUNTANEUVOSTON UUSI TOIMIKAUSI ALKOI

Rikosentorjuntaneuvoston työtä kehitetään nykyisellä toimintamallilla. Rikosentorjuntaneuvoston tehtävänä on ehkäistä rikollisuutta, vähentää rikollisuudesta aiheutuvia haittoja sekä edistää yleistä turvallisuutta. Uusintarikollisuuden ehkäisy ja rikosentekijöiden yhteis-

kuntaan kiinnittäminen kuuluvat edelleen neuvoston tehtäviin.

Rikosentorjuntaneuvoston uusi kolmevuotinen kausi alkoi toukokuun puolivälissä. Neuvoston uusi puheenjohtaja on professori Ari-Matti Nuutila Turun yliopistosta. Varapuheenjohtajana jatkaa poliisiylijohtaja Reijo Naulapää sisäasiainministeriöstä.

Uusi kokoonpano löytyy Internetistä www.rikosentorjunta.fi.

Rikosentorjunta huomioon julkisessa päätöksenteossa

Rikollisuutta on totuttu pohtimaan rikoslakiin, rangaistusjärjestelmään ja järjestyksenpitoon liittyvien hankkeiden yhteydessä. Rikollisuuteen voidaan kuitenkin vaikuttaa ja rikoksista aiheutuvia haittoja ehkäistä myös muilla kuin rikosoikeudellisilla keinoilla.

Esimerkiksi verolaeilla voi olla vaikutuksia rikostilaisuuksien määrään ja luonteeseen. Sosiaalilainsäädännöllä voidaan vaikuttaa nuorten rikosalttiuteen. Samoin uudet talouselämän toimintatavat voivat sekä luoda uuden-

laisia rikostilaisuuksia että hävittää vanhoja.

Oikeusministeriön asettama työryhmä ehdottaa, että valtioneuvosto velvoittaisi ministeriöt, komiteat, toimikunnat, työryhmät ja muut valtiolliset valmistelu- ja selvityselimet ottamaan rikosentorjunta työssään huomioon. Työryhmän mukaan ne olisi velvoitettava huomioimaan selvittämiensä olosuhteiden ja tekemiensä ehdotusten vaikutukset rikollisuuteen ja rikosentorjuntaan. Rikollisuusvaikutusten arvioinnin

tulisi olla osa säädöshankkeiden ja muiden uudistusehdotusten vaikutusten arviointia. Työryhmä on valmistellut ohjeet, joiden avulla näitä vaikutuksia voitaisiin arvioida, ja ehdottaa, että oikeusministeriö julkaisisi ne.

Työryhmä toivoo, että rikollisuusvaikutuksia arvioidaisiin myös valtion ulkopuolisessa valmistelutyössä. Se ehdottaa myös, että muutaman vuoden kuluttua selvitettäisiin, miten päätöstä on noudatettu ja arvioidaisiin sen merkitystä rikosentorjuntatyölle.

Rikosilmoitus tulevaisuudessa verkossa

Poliisi uudistaa palvelujaan verkkoasiointia kehittämällä. Poliisin verkkopalvelujen kehittämistyöryhmän raportissa arvioidaan, että viimeistään vuonna 2010 poliisin keskeiset tietojärjestelmät on uudistettu ja poliisi voi tarjota verkkopalveluja kaikilla keskeisimmillä tehtäväalueillaan. Jo tämän vuoden aikana rakennetaan järjestelmä, jonka avulla on mahdollista tehdä sähköinen ilmoitus anastetusta omaisuudesta, vahingonteosta, anastetusta tai kadonneesta poliisi-

siviranomaisen myöntämästä asiakirjasta tai ampuma-aseesta.

Tulevaisuudessa rikosilmoituksen voi siis käytännössä tehdä täyttämällä valmiin sähköisen verkkolomakkeen. Täyttämisen jälkeen ilmoitus lähetetään sähköisesti ja järjestelmä huolehtii siitä, että ilmoitus menee oikealle poliisilaitokselle. Jo ennen kuin sähköinen lähettäminen on mahdollista, verkosta voi tulostaa valmiin rikosilmoituslomakkeen, jonka voi toimittaa täytettynä poliisilaitokselle.

Haaste syksyllä

Toimitus ottaa vastaan juttuideoita ja artikkeliehdotuksia sekä keskustelupuheenvuoroja. Ota yhteyttä päätoimittaja Risto Jaakkolaan tai toimittaja Riikka Kostiaiseen. Kirjoitukset sähköpostin liitteenä tai levykkeellä toimitukseen. Osittain muuttuneet yhteystiedot löytyvät sivulta 3. Numeron 3/2002 teemana on rikoksen uhri. Lehden aineistopäivä on 16.8. ja se ilmestyy 23.9.. Numeron 4/2002 aineistopäivä on 8.11. ja se ilmestyy 16.12.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu lakisäateiseksi

Rikos- ja riita-asioiden sovittelusta on tarkoitus säätää laki. Asiaa selvittänyt työryhmä jätti mietintönsä huhtikuussa sosiaali- ja terveysministeriölle.

Työryhmän tehtävänä oli laatia malli sovittelutoiminnan järjestämiseksi koko maassa niin, että kaikki ihmiset pääsevät asuinpaikkakunnasta riippumatta yhdenvertaisesti rikos- ja riita-asioiden sovittelun piiriin. Työryhmä on rakentanut ehdotuksensa vastaavalle menettelylle, jota velkaneuvonnan järjestämisessä noudatetaan.

Tämän mukaisesti valtio vastaisi tämän aiemmin etupäässä kuntien rahoittaman ja vapaaehtoisesti järjestämän toiminnan kustannuksista. Lääninhallituksilla olisi sovittelutoiminnan järjestämisvastuu alueellaan. Käytännössä toiminta järjestettäisiin niin, että lääninhallitukset tekisivät sopimuksia kuntien tai muiden palveluntuottajien kanssa sovittelun järjestämisestä tietyllä alueella esimerkiksi seutukuntakohtaisesti.

Laissa säädettäisiin paitsi sovittelutoiminnan hallinnollisesta järjestämisestä

ja kustannusten korvaamisesta myös mm. sovittelun alasta ja sovittelua järjestettäessä noudatettavista menettelyistä, joista niinkään ei aiemmin ole ollut laintasoista sääntelyä. Lakiesityksen mukaan sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluisivat STM:lle. Ministeriön yhteydessä toimisi neuvottelukunta toiminnan valtakunnallista ohjausta, seurantaa ja kehittämistä varten. STM on esittänyt sovittelun järjestämiseen tarvittavan määrärahan vuoden 2003 talousarvioon.

Päihdetestien oltava suunnattuja

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama huumausaineiden testauksen tarpeellisuutta selvittäneen työryhmän mielestä päihdetestien tulisi olla suunnattuja eikä yleisiä seulontoja. Terveys- ja turvallisuusnäkökohdat puoltavat testien tekemistä, mutta tiedot päihdetestien kustannuksista ja hyödyistä eivät tue seulontatestien tekemistä. Oikein suunnattuna ja ajoitettuna testeillä voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa päihdetestien käyttöön ja ryhtyä tarvittaviin hoito- ja toimenpiteisiin.

Työryhmä on painottanut terveydenhuollollisia tavoitteita ja ne painottuvat myös sen esittämässä lakiehdotuksessa.

Tarkoituksena on edistää työympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä tukea päihteettömyyttä työelämässä.

Päihdetestin tekemiseen tulisi olla työtehtävään, työturvallisuuteen tai päihteettömyyteen liittyvä perusteltu syy. Päihdetesteillä ei saa testata työntekijän yleistä luotettavuutta. Päihdetestejä voitaisiin tehdä myös työnhakijalle, mutta pääsääntöisesti vasta silloin kun hänet periaatteessa on jo valittu tehtävään. Lakia sovellettaisiin myös työpaikkakoulutuksessa ja työharjoittelussa. Koulutuksen yhteydessä tapahtuva mahdollinen huumeetastus edellyttää vielä jatkovalmistelua.

Talousrikossäännöksiin muutoksia

Talousrikoksia koskevia säännöksiä aiotaan tarkistaa. Tarkoituksena on korjata mm. kirjanpitorikosten, rahanpesurikosten, velallisen rikosten sekä oikeushenkilön rangaistusvastuun sääntelyn ongelmia. Hallituksen esityksen mukaan mm. lakiin lisättäisiin uutena tekemuotona törkeä kirjanpitorikos, rahanpesurikoksista säädettäisiin omat tunnusmerkistön-

sä, velkojansuosinnan enimmäisrangaistusta korotettaisiin, yritysalaisuuden suoja laajennettaisiin ja työturvallisuusrikoksesta voitaisiin tuomita yhteisösakko.

Esitys liittyy valtioneuvoston tekemiin periaatepäätöksiin talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Osa ehdotetuista lainmuutoksista liittyy EU:n yhteisöpetossopimukseen.

Poliisille uusia keinoja selvittää törkeitä rikoksia

Poliisin edellytyksiä selvittää törkeitä rikoksia ehdotetaan parannettavaksi. Hallituksen esitykseen sisältyy lukuisia muutoksia rikosten tutkintaa säänteleviin esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin, jotka ovat olleet voimassa vuodesta 1989 lähtien. Tarkoituksena on saada käyttöön tehokkaampia keinoja erityisesti ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa. Uudistuksella halutaan tehostaa myös rikoshyödyn jäljittämistä ja poisottamista.

Esityksessä ehdotetaan mm., että asuntoa voitaisiin poikkeuksellisesti kuunnella törkeimmissä rikoksissa, telekuuntelu voisi kohdistua myös puhelinlaitteisiin ja telesoitteisiin ja se laajennettaisiin törkeisiin talousrikoksiin, pidättämisen edellytyksiä selvennettäisiin, DNA-tunnisteiden käyttöä rikostutkinnassa laajennettaisiin ja tehtäisiin uusi säännös ryhmätunnistamisesta.

Esityksestä tarkemmin Internetissä www.om.fi/13993.htm.

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutusallalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden tilaus (numerot 3/2002–2/2003) maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelinnumero

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

RIKOSENTORJUNTA-
NEUVOSTO
VASTAUSLÄHETYS
Sopimus 00120-890
00003 Helsinki